UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

David Vincík

Problémy trestního soudnictví nad mládeží

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Jaromír Hořák, Ph.D.

Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 3. 10. 2018

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 194 378 znaků včetně mezer.

V Lounech dne 4. 10. 2018

David Vincík

Poděkování

Rád bych poděkoval za cenné rady a připomínky vedoucímu své diplomové práce JUDr. Jaromíru Hořákovi, Ph.D. Rovněž mu děkuji za jeho ochotu a vlídný přístup. Děkuji také svým rodičům za veškerou podporu, které se mi dostalo během studia.

Obsah

1. Úvod ... 7
2. Vymezení základních pojmů ... 9
3. Kriminologický pohled na kriminalitu mládeže ... 11
   3. 1. Jev kriminality mládeže ... 11
   3. 2. Příčiny kriminality mládeže ... 12
4. Exkurz do vývoje trestního práva mládeže a podoba současné právní úpravy ... 15
   4. 1. Vývoj právní úpravy ... 15
      4. 1. 1. Vývoj právní úpravy do přijetí zákon č. 48/1931 Sb. ... 15
      4. 1. 2. Zákon č. 48/1931 Sb. o trestním soudnictví nad mládeží ... 16
      4. 1. 3. Trestní zákon č. 86/1950 Sb. a následný vývoj ... 19
   4. 2. Podoba současné právní úpravy a její východiska ... 20
      4. 2. 1. Příčiny přijetí zákona č. 218/2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže ... 20
      4. 2. 2. Restorativní justice jako východisko zákona č. 218/2003 Sb. ... 21
      4. 2. 3. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a zákona vztah k obecné právní úpravě ... 22
5. Trestní odpovědnost mladistvého ... 24
   5. 1. Provinění jako základ trestní odpovědnosti mladistvého ... 24
   5. 2. Rozumová a mravní vyspělost mladistvého ... 24
   5. 3. Důvody zániku trestní odpovědnosti mladistvého ... 27
      5. 3. 1. Důvody zániku trestní odpovědnosti mladistvého obecně ... 27
      5. 3. 2. Promlčení trestního stíhání ... 27
      5. 3. 3. Účinná lítost ... 28
6. Opatření ukládaná mladistvým ... 30
   6. 1. Pojem a účel opatření ... 30
   6. 2. Systém opatření ... 31
   6. 3. Výchovná opatření ... 32
   6. 4. Ochranná opatření ... 33
      6. 4. 1. Ochranná výchova ... 33
      6. 4. 2. Vztah ochranné a ústavní výchovy ... 36
   6. 5. Trestní opatření ... 37
      6. 5. 1. Upuštění od uložení trestního opatření ... 38
7. Specifika trestního řízení nad mladistvými ... 42
   7. 1. Základní zásady trestního řízení v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže ... 42
   7. 2. Zjišťování poměrů mladistvého ... 44

7. 3. Soudy pro mládež a zvláštní požadavky odbornosti ... 46
7. 3. 1. Soudy pro mládež ... 46
7. 3. 2. Místní příslušnost ... 46
7. 3. 3 Společné řízení ... 48
7. 3. 4. Zvláštní požadavky odbornosti ... 49
7. 4. Role orgánu sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační služby v řízení proti mladistvému ... 50
7. 4. 1. Orgán sociálně-právní ochrany dětí ... 50
7. 4. 2. Probační a mediační služba ... 52
7. 5. Postavení a práva zákonného zástupce a opatrovníka ... 54
7. 5. 1. Zákonný zástupce ... 54
7. 5. 2. Opatrovník ... 55
7. 6. Vazba a jiné způsoby zajištění mladistvých ... 56
7. 6. 1. Délka trvání vazby ... 57
7. 6. 2. Opatření nahrazující vazbu ... 58
7. 6. 3. Zadržení mladistvého ... 59
7. 7. Právo mladistvého na obhajobu ... 59
7. 7. 1. Nutná obhajoba ... 59
7. 7. 2. Obhájce ... 60
7. 8. Ochrana soukromí a osobních údajů mladistvého ... 61
7. 8. 1. Osobní údaje mladistvého a informace o něm ... 62
7. 8. 2. Ochrana osobních údajů během hlavního líčení a veřejného zasedání ... 63
8. Uplatnění odklonů v řízení proti mladistvým ... 66
8. 1. Obecně ke zvláštním způsobům řízení ... 66
8. 2. Odklony v trestním právu mládeže ... 67
8. 2. 1. Odstoupení od trestního stíhání ... 68
9. Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let ... 71
9. 1. Obecně k řízení ve věcech dětí a vztah k občanskoprávním předpisům ... 72
9. 2. Speciální úprava řízení v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže ... 73
9. 3. Opatření ukládaná dětem mladším patnácti let ... 75
9. 4. Předběžná opatření ... 77
10. Závěr ... 79
Seznam použitých zdrojů ... 82
Seznam použitých zkratek ... 89
Abstrakt ... 90
Abstract ... 92

Název v českém jazyce 94
Název v anglickém jazyce 94
Klíčova slova 94
Key words 94

1. Úvod

Pro svou diplomovou práci jsem si zvolil oblast trestního práva mládeže, zejména proto, že v ní spatřuji jednu ze stěžejních oblastí trestního práva, jejíž důležitost však dle mého názoru nebývá vždy zcela doceněna a mnohdy stojí neprávem na okraji zájmu o trestní právo, minimálně mezi velkou částí studentů Právnické fakulty. Kvalitní úprava a správně nastavené instituty trestního práva mládeže však mohou mít, zejména s účinky do budoucna, veliký vliv a přesah do trestního práva dospělých, neboť je to právě kvalitní úprava trestního práva mládeže s dostatečně výrazným výchovným charakterem, která může do značné míry „omezit“ aplikaci a působení standardního trestního práva tím, že bude preventivně působit na okruh mladistvých pachatelů a zamezí jim tak v působení další trestné činnosti jakožto pachatelům dospělým.

Vlastní název tématu mé diplomové práce zní *„Problémy trestního soudnictví nad mládeží“*. V rámci tohoto tématu bych se ve své diplomové práci rád zaměřil na rozbor a popsání institutů, které jsou speciální pro trestní právo mládeže, přičemž bych se rád zamyslel nad možnými problémy v užším slova smyslu a v některých případech pokusil navrhnout možné úpravy či podněty k diskuzi. To vše samozřejmě ve světle judikatury zejména vyšších soudů.

Tuto diplomovou práci lze pomyslně rozdělit do tří částí, které přibližně odpovídají rozdělení zákona č. 218/2003 Sb*., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů* (dále také „zákon o soudnictví ve věcech mládež“ a „ZSVM“), který je hlavním právním předpisem vztahujícím se k trestnímu právu mládeže a také jedním ze tří trestních zákonů ve smyslu § 110 trestního zákoníku. První část práce se tak týká hmotněprávních aspektů trestního práva mládeže, zejména odchylek v úpravě trestní odpovědnosti mladistvých pachatelů, včetně zániku odpovědnosti těchto pachatelů, druhá a dominantní část procesněprávních aspektů trestního práva mládeže, tedy zejména úpravy týkající se příslušnosti soudů, společného řízení ve věcech mladistvých a také subjektů, které jsou specifické pro řízení ve věcech mladistvých, třetí část se pak týká řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, kterému se věnuje samostatná kapitola a které je také jedním z dílčích zaměření této práce. Dalším z dílčích zaměření práce je snaha představit princip restorativní justice jako jedno z hlavních východisek současného trestního práva mládeže a poukázat na jednotlivé instituty tohoto principu v právní úpravě. Pozornost

bude věnována i základním zásadám specifickým pro trestní právo mládeže, ze kterých se, jakožto z nejobecnějších pravidel, snažím vycházet v jednotlivých kapitolách. Pro úplné vystižení charakteru trestního práva mládeže obsahuje práce i kapitoly do jisté míry „doplňkového“ charakteru, a to konkrétně kapitolu týkající se vývoje trestního práva mládeže v českých zemích a také kapitolu týkající se kriminologického pohledu na kriminalitu mládeže. Tato práce se naopak nezaměřuje na jednotlivé druhy opatření, pročež je o těchto opatřeních pojednáno pouze v obecné rovině.

I přes to, že se práce ponejvíce zaměřuje na rozbor institutů zákona o soudnictví ve věcech mládeže, budu se v práci snažit rovněž poukázat na vztah zákona o soudnictví ve věcech mládeže k ostatním právním předpisům, ať už se jedná o zákon č. 109/2002 Sb., *o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů*, či o předpisy soukromého práva, které jsou významné, zejména pokud jde o problematiku zákonných zástupců a opatrovníků mladistvých, či právě v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let.

Tato práce vychází ze znění účinných právních předpisů, dalšími zdroji použitými pro čerpání informací jsou zejména odborné publikace týkající se problematiky trestního práva mládeže, články vztahující se k tématu publikované v odborných periodikách, důvodové zprávy k jednotlivým zákonům a judikatura, v neposlední řadě jsem pak problematiku této práce konzultoval i s odborníky ze soudní praxe.

2. Vymezení základních pojmů

Na začátku je nejprve třeba vymezit nejdůležitější pojmy vztahující se k tématu práce, tak jak jsou používány v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Na prvním místě je třeba uvést pojem „*mladistvý*“, kterým zákon o soudnictví ve věcech mládeže dle § 2 odst. 1 písm. c) rozumí toho, kdo v okamžiku spáchání činu dovršil věku patnácti let a zároveň nepřekročil osmnáctý rok věku. Při určování, zda lze na danou osobu nahlížet jako na mladistvého je podstatný § 139 TZ. Dle tohoto ustanovení se v případech, kdy je s uplynutím určité doby spojen nějaký účinek, nezapočítává do této doby den, ve kterém nastala událost určující její začátek. Důsledkem této úpravy je pak to, že za mladistvého je možné pachatele považovat až den po dni, ve kterém pachatel dosáhl věku patnácti let. Za mladistvého je naopak považován ten pachatel, který spáchal čin v den, ve kterém dovršil osmnáctý rok věku.

„*Dítětem mladším patnácti let*“ rozumí zákon o soudnictví ve věcech mládeže toho, kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok věku. Na základě ustanovení trestního zákoníku o počítání času tak bude dítětem i pachatel, který spáchal čin v den svých patnáctých narozenin. Oba tyto pojmy, tedy mladistvý a dítě mladší patnácti let, pak spadají pod obecný pojem „*mládež*“.

V § 2 odst. 2 písm. a) ZSVM je dále vymezen pojem „*protiprávní čin*“. Za protiprávní čin považuje zákon dle tohoto ustanovení provinění, trestný čin nebo čin jinak trestný. Proviněním se dle § 6 odst. 1 ZSVM rozumí trestný čin spáchaný mladistvým. Jedná se pouze o jiné terminologické označení trestného činu.[1] Důvodem užití odlišného označení je snaha zákonodárce zmírnit negativní dopad, který může mít právě pojem trestný čin na mladistvé. Činí tak prostřednictvím pojmu „provinění“, které v sobě neobsahuje tak výrazný prvek odsouzení, tudíž následně nedochází k tak výrazné stigmatizaci mladistvého. Příčinou této snahy je potřeba reflektovat určitou spoluzodpovědnost společnosti za selhání ve vytváření takového prostředí, které by zabránilo delikventnímu jednání mladistvého.[2] V případě pojmu trestného činu zákon o soudnictví ve věcech mládeže neobsahuje speciální úpravu, plně se tak uplatní obecná úprava trestního zákoníku. Protiprávním činem zákon o soudnictví ve věcech mládeže rozumí i tzv. čin jinak trestný. V mezích tohoto zákona je tento pojem užíván

[1] ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 12
[2] tamtéž s. 52

v případech, kdy chybí některý z formálních znaků trestného činu, konkrétně pak věk, příčetnost nebo rozumová a mravní vyspělost. Čin jinak trestný tak může spáchat dítě mladší patnácti let, dále osoba trestně neodpovědná z důvodu nedostatku příčetnosti, nebo mladistvý trestně neodpovědný z důvodu nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti.[3]

V ustanovení § 2 odst. 2 písm. c) ZSVM hovoří o *„orgánech činných podle tohoto zákona“*. Těmito orgány jsou policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež. Pojem *„soud pro mládež“* bude vymezen dále v této práci, neboť je mu věnována samostatná podkapitola této práce. Toto obdobně platí pro pojem *„provinění“*.

[3] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s 142-143

3. Kriminologický pohled na kriminalitu mládeže

Dle známého citátu popisujícího vztah kriminologie a trestního práva je trestní právo bez kriminologie slepé a kriminologie bez trestního práva bezbřehá.[4] I pro trestní právo mládeže je proto třeba důsledně zkoumat kriminologické poznatky o kriminalitě mládeže, jelikož právě tyto poznatky umožňují na tento jev vhodně a přiměřeně reagovat. Pro trestní právo je tak nezbytné poznat jev kriminality mládeže jako takový, a rovněž příčiny, které k tomuto typu kriminality vedou.

3. 1. Jev kriminality mládeže

Kriminalita páchaná mládeží má oproti kriminalitě páchané dospělými pachateli specifickou podobu. Dle učebnice od Válkové, Kuchty a kol. je pro kriminalitu mládeže typická vysoká míra latence, především u méně závažných deliktů, což může souviset s vyšší tolerancí společnosti vůči mladistvým pachatelům bagatelních činů. Mezi obžalovanými mladistvými je rovněž menší podíl dívek, než je tomu u obžalovaných žen mezi dospělými pachateli. Rozdíl oproti kriminalitě dospělých je v případě mládeže i ve struktuře kriminality, jelikož u mládeže převažují zejména méně závažné majetkové trestné činy. Kriminalita mládeže je pak páchána zejména ve skupinách či ve formě spolupachatelství, a to obvykle s vrstevníky. Na kriminalitě mládeže se podílí zpravidla malá skupina pachatelů, kterou lze označit pojmem *„intenzivní pachatel“*. Pro mládež jsou pak obecně typické určité druhy trestných činů, jako sprejerství, resp. poškozování cizí věci dle § 228 odst. 2 TZ, šíření poplašné zprávy, šíření toxikomanie a kriminalita související s požáry.[5]

Způsob provedení trestného činu je dle učebnice od Gřivny, Scheinosta, Zoubkové a kol. charakteristický nedostatečným plánováním přípravy trestného činu, což se projevuje zejména v nahodilosti místa spáchání deliktu, nevhodnosti použitých nástrojů, volbě špatného času či nedostatečném zakrývání stop. Pro trestné činy mládeže je rovněž charakteristické časté použití těžkého násilí používané vůči osobám či věcem. Například škoda odcizeného zboží je tak často v hrubém nepoměru ke škodě způsobené na předmětu, vůči němuž útok mladistvého směřoval.

---

[4] GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 25

[5] VÁLKOVÁ, H., KUCHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 324-329

Kriminalita mládeže je velice často motivována touhou po dobrodružství a snahou prověřit své síly a schopnosti. Mladiství pachatelé mají rovněž potřebu rychle uspokojit své potřeby a znakem kriminality mládeže je tak rovněž neschopnost odložit uspokojení potřeb na pozdější dobu. Objektem jejich zájmu se pak stávají módní a dobově atraktivní věci, které je obtížné obstarat pro nedostatek legálně získaných finančních prostředků.

Skupinová trestná činnost pak bývá často spojena s činností různých, zejména extremistických skupin, jejichž jádro tvoří často právě mladiství. S mládeží bývá často spojena rovněž majetková kriminalita motivovaná snahou získat si prostředky na drogy. V souvislosti s tímto typem kriminality se pak mládež často podílí na kriminalitě dospělých, obzvláště tam, kde je riziko odhalení pro dospělé pachatele zvláště veliké. Přehled typické kriminality páchané mladistvými pak lze doplnit o kriminalitu spojenou s vandalismem, v podmínkách izolovaného prostředí se šikanou, mezi současné trendy patří také kriminalita spojená s virtuálním světem.[6]

Pro úplnou představu o kriminalitě mládeže je dobré zmínit, že úroveň tohoto druhu kriminality má od poloviny 90. let dlouhodobě klesající charakter, který trvá i po přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže. V roce 2016 se mladiství dopustili celkem 2585 skutků, přičemž vyšetřováno a stíháno bylo v témže roce 2458 mladistvých. V porovnání s počtem vyšetřovaných a stíhaných mladistvých v roce 2005, tedy v roce po přijetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže a průměrného počtu stíhaných a vyšetřovaných mezi lety 2014 a 2016 pak došlo ke snížení o 57%.[7]

3. 2. Příčiny kriminality mládeže

Etiologických kriminologických teorií neboli teorií zabývajících se hledáním příčin kriminálního chování je vícero. Tyto teorie lze dělit podle vědního oboru, o který se dané teorie opírají, lze tedy rozeznávat teorie biologické, psychologické a sociologické. Kriminologické teorie lze rovněž dělit podle toho, zda určitá teorie chápe jako příčinu kriminality jeden faktor, či zda identifikuje jako příčinu těchto faktorů více. V případě teorií spatřujících příčiny kriminality ve více faktorech mluvíme o tzv.

---

[6] GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 439-446

[7] DIBLÍKOVÁ, S., a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2017, s. 43

multifaktorových teoriích.[8] Dle Večerky et al. multifaktorové teorie vnímají rizikové faktory usnadňující nebo podporující páchání trestných činů jako vzájemně propojené. Žádný faktor tak nemůže být pokládán za výhradní příčinu kriminálního chování, přičemž ani jejich kombinace nevysvětlují pozdější kriminální chování, nanejvýš lze mluvit o kumulativních účincích kombinací rizikových faktorů.[9]

I v případě příčin kriminality mládeže je tak třeba přihlížet jak k biologickým, psychologickým, tak a možná zejména k faktorům sociologickým. Učebnice od Kuchty, Válkové a kol. tento výčet dále rozšiřuje o faktory demografické a faktor společenských změn a posun hodnotových orientací jak celé společnosti, tak subkultury mládeže.[10] Dle učebnice od Gřivny, Scheinosta, Zoubkové a kol. z hlediska biologického mohou mít na pozdější kriminální chování mladistvého vliv dědičné a genetické vlivy, které určují osobnost člověka nebo nejrůznější poruchy mozku či nervového systému. Biologické dispozice rovněž ovlivňují reakci člověka na alkohol a jiné návykové látky, které jsou samy o sobě výraznými kriminogenními faktorky, což má zejména pro mládež velký význam. O delikventním chování mladistvých rozhoduje rovněž jejich psychická charakteristika. Rozhodující je zejména temperament, motivace k určitému chování a inteligence, která může být dána jak nižší úrovní intelektuální dispozice, tak zanedbanou výchovou.[11]

Ze sociologických faktorů je v případě mládeže, vzhledem k postupné socializaci této mládeže, třeba přihlédnout zejména k vlivu rodiny, školy a vrstevníků. Pro určování osobnosti dítěte a jeho socializaci má významný vliv zejména rodina dítěte. Právě nestabilní rodinné zázemí vytváří rizikové předpoklady kriminální kariéry dítěte. K této nestabilitě přispívá zejména nepřítomnost mužského či ženského vzoru či příchod nového partnera do rodiny. Význam může mít rovněž výchovné zanedbání, které bývá důsledkem nedocenění rodičovských povinností či naopak přílišnou společenskou aktivitou rodičů, či přílišnou ekonomickou aktivitou. [12]

Podaná shrnuje faktory z oblasti rodiny, které jsou spojovány se zvýšeným rizikem delikvence mládeže do čtyř oblastí. Jako první faktor zmiňuje socio-

---

[8] GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 48-49

[9] VEČERKA, K. a kol. *Ohrožená mládež mezí prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011, s. 15

[10] VÁLKOVÁ, H., KUCHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. Praha: C.H. Beck, 2012, s. 338

[11] GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 447-448

[12] tamtéž s. 449-452

ekonomický status rodiny, tedy vztah socio-ekonomického statusu rodiny k páchání delikvence. Tento vztah bývá obecně chápán jako malý či nulový. Druhým faktorem rozumí strukturu rodiny, přičemž upozorňuje mimo jiné na vliv rozpadu rodiny na delikvenci dětí, zejména na rozpad způsobený rozvodem rodičů, dále na zvyšování delikvence za přítomnosti nevlastního rodiče a dokonce na vztah mezi delikvencí a množstvím osob v obydlí. Třetím faktorem, který bývá spojován se zvýšeným rizikem delikvence mládeže, je deviace v rodině. Nejčastěji bývá s dopadem na delikvenci dětí spojováno kriminální chování u rodičů či u sourozenců, dále pak násilí mezi rodiči, mezi rodiči a dětmi, případně sexuální zneužívání. Poslední, čtvrtý faktor označuje Podaná jako interakci v rodině. Pod tímto označením je třeba si představit různé aspekty stylu výchovy a existující pozitivní vztahy mezi rodiči a dětmi. Ve vztahu k výchově a atmosféře v rodině pak studie zmiňují jako relevantní vzhledem k delikvenci mládeže zejména rodičovský dohled, kvalitu vzájemného vztahu a přístup k trestání dětí. Obecně pak Podaná uzavírá, že mezi faktory působícími na delikvenci dětí hraje rodina roli ne zcela rozhodující, nikoliv však zanedbatelnou.[13]

Do výchovy dítěte zasahují i předškolní zařízení a škola. Právě zde může dojít k nežádoucí stigmatizaci dítěte, tedy trvalému zařazení jedince do negativně hodnocené kategorie žáků, což může vést k záškoláctví dítěte, které se velmi často váže k nastoupení kriminální kariéry. Výsledek socializace dítěte je rovněž závislý na kvalitě vrstevníků, kteří dítě obklopují, přičemž pachatelé z řad mládeže se nejčastěji pohybují mezi vrstevníky s asociálními charakteristikami.[14] Vztahem rodiny, školy a přátel vůči delikvenci mládeže se zabývala i Podaná, dle které mají tyto tři faktory na delikvenci mládeže srovnatelný vliv.[15]

---

[13] PODANÁ, Z. *Fenomén delikvence mládeže v České republice a středoevropském regionu*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2011, s. 22-27 a 126-127

[14] GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 453-454

[15] PODANÁ, Z. *Fenomén delikvence mládeže v České republice a středoevropském regionu*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2011, s. 127

4. Exkurz do vývoje trestního práva mládeže a podoba současné právní úpravy

4. 1. Vývoj právní úpravy

4. 1. 1. Vývoj právní úpravy do přijetí zákon č. 48/1931 Sb.

Současné podobě právní úpravy trestního práva mladistvých předcházel dlouhý dějinný vývoj. První náznaky odlišného přístupu k mladistvým je možné vysledovat již v období právního partikularismu, tedy v období před první částečnou kodifikací trestního práva v českých zemích císařem Josefem I. v roce 1707. V tomto období se odlišný přístup k mladým pachatelům omezil pouze na rozlišování mezi dospělostí a nedospělostí pachatele. Tato nedospělost mohla být v závislosti na území a čase zjištěna úředním ohledáním tělesné vyspělosti či stanovena na základě dosažení určitého věku. Nedospělost však neměla vliv na určení trestní odpovědnosti, sloužila pouze jako polehčující okolnost. Významným právním dokumentem obsahujícím odlišné chápání mladistvého jako pachatele v období raného novověku pak byla Práva městská Království českého sepsaná právníkem Pavlem Kristiánem z Koldína, která obsahují zvláštní ustanovení o trestání nedospělců. Nedostatečný věk jako polehčující okolnost obsahoval i hrdelní řád z roku 1707, který stanovil hranici tohoto věku na 18 let u chlapců a 15 let u dívek.

Za určitý zlom znamenající chápání věku jako důležitého znaku trestní odpovědnosti může být pojímán hrdelní řád vydaný císařovnou Marií Terezií v roce 1768 (tzv. *„Theresiana“*), který stanovuje jak zvláštní postup ve vztahu k mladistvým, tak zejména zavádí kategorie pachatelů v závislosti na jejich věku. Není bez zajímavosti podotknout, že nedospělí pachatelé byli rozčleněni do tří skupin s tím, že věková hranice, do níž nebyli pachatelé trestně odpovědní, byla stanovena na 7 let, snížená trestní odpovědnost byla omezena hranicí 14-ti let a věková hranice 16 let umožňovala mimořádné zmírnění trestu.[16] Je třeba podotknout, že na význam a pokrokovost ustanovení týkajících se mladistvých je třeba nahlížet v souvislosti s jinými ustanoveními *Theresiany* a rovněž v souvislosti se zásadami, na nichž byl tento zákon postaven. Jako základní zde byly zakotveny zásady formálního hodnocení důkazů či

[16] VÁLKOVÁ, H., DÜNKEL, F. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*. Praha: Leges, 1992, s. 15-17

presumpce viny, převrácení důkazního břemena, které spočívalo na obžalovaném, nebo faktická absence obhájce. Nejvýznamnějším důkazním prostředkem pak byla tortura, jejíž celý postup zde byl detailně upraven.[17] V porovnání s těmito instituty se tak úprava mladistvých jeví jako velice příznivá.

V následujících trestních zákonících z let 1787, 1803 a 1852 byla již odlišná úprava trestní odpovědnosti mladistvých nedílnou součástí. Konkrétně v posledním rakouském trestním zákoníku z roku 1852 nacházíme obdobnou kategorizaci nedospělých na tři skupiny podle věku jako v *Theresianě*, pokrok však spočívá v posunutí jednotlivých věkových hranic na 10, 14 a 20 let.

4. 1. 2. Zákon č. 48/1931 Sb. o trestním soudnictví nad mládeží

K zásadnímu přelomu v oblasti právní úpravy trestního práva mládeže došlo v roce 1931 přijetím zákona o trestním soudnictví nad mládeží č. 48/1931 Sb. (dále „zákon o trestním soudnictví nad mládeží“ a „ZSM“). Tento zákon přinesl výrazný posun v chápání trestné činnosti mladistvých, zejména pak odlišný pohled na smysl a účel trestu. Jak vyplývá i z důvodové zprávy, smyslem právní úpravy by již neměla být pouhá snaha o potrestání mladistvého pachatele, ale právní úprava a opatření v ní upravené mají naopak zejména směřovat k převýchově mladistvého pachatele, kterou zákonodárci shledávali jako klíčovou pro jeho budoucí vývoj.[18] Na vybrané části této poměrně moderní právní úpravy se v této podkapitole zaměřím podrobněji.

Na začátku je třeba zmínit, že zákon o trestním soudnictví nad mládeží obsahoval vedle hmotněprávní úpravy i problematiku řízení proti mladistvým, jednalo se tak o komplexní právní normu. Tento zákon stanovil obecnou hranici trestní odpovědnosti věkem čtrnácti let. Došlo tak k rozlišení mezi osobami trestně neodpovědnými, tzv. nedospělci, a mladistvými, tedy osobami, které se v době spáchání činu nacházeli mezi čtrnáctým a osmnáctým rokem života. Vedle věku však byla dle § 2 odst. 2 ZSM pro vznik trestní odpovědnosti nutná rovněž schopnost rozpoznat bezprávnost jednání a schopnost toto jednání řídit, což do jisté míry odpovídá dnešní koncepci relativní trestní odpovědnosti. Mladiství pak byli dle § 2 odst. 1 ZSM odpovědní podle trestních zákonů, pokud zákon o trestním soudnictví nad mládeží

[17] MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010, s. 189-190

[18] VÁLKOVÁ, H., DÜNKEL, F. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*. Praha: Leges, 1992, s. 20

nestanovil jinak. Z této dikce tak vyplývá postavení zákona o trestním soudnictví nad mládeží jako zákona speciálního vůči obecným zákonům trestním.

Trestné činy spáchané mladistvými byly nazývány, stejně jako dnes, provinění. V případě, že soud uznal mladistvého vinným za určité provinění, dával mu zákon o trestním soudnictví nad mládeží tři možnosti dalšího postupu. Soud tak dle § 5 odst. 1 ZSM mohl upustit od potrestání nebo mladistvého odsoudit k podmíněnému nebo nepodmíněnému trestu. Ve všech těchto případech mohl soud nařídit ochranný dozor nebo ochrannou výchovu, v čemž lze spatřovat právě snahu o výchovu a zabezpečení budoucího řádného vývoje mladistvého pachatele. Ochranný dozor spočíval v dohledu nad řádnou výchovou mladistvého uvnitř rodiny, který mohl být soudem doplněn o určitá omezení ve způsobu života. Trvání ochranného dozoru bylo omezeno dosažením věku jednadvaceti let, přičemž dozor mohl být kdykoliv v případě neúčelnosti změněn na ochrannou výchovu. Ochranná výchova pak mohla být vykonávána rovněž v rodině, možný byl i výkon ochranné výchovy v ústavu.

Prvorepubliková právní úprava obsahovala samostatný zákon o podmíněném odsouzení a podmíněném propuštění. Vůči tomuto zákonu obsahoval zákon o trestním soudnictví nad mládeží speciální podmínky, za kterých bylo možné mladistvého podmíněně odsoudit. Oproti obecné úpravě bylo možné u mladistvého vyslovit podmíněné odsouzení i v případě, že mu byl uložen trest delší než jeden rok, ale nepřesahující roky tři, což byla úprava o dost benevolentnější, jelikož obecně bylo možné odložit trest pouze v maximální délce trvání jednoho roku. Podmíněné odsouzení bylo možné vyslovit i v případě, že výkon trestu již začal, byly-li zjištěny okolnosti, které podmíněné odsouzení odůvodňovaly a rovněž v případě předcházejícího nebo opětovného potrestání, což u dospělých pachatelů možné nebylo. Zajímavé je, že vzhledem k tomu, že dle § 8 odst. 4 ZSM bylo možné uložit za trestný čin, který byl jinak trestán trestem smrti či doživotním vězením trest od jednoho do deseti let, bylo možné mladistvého podmíněně odsoudit i za takto těžké zločiny.

Odchylně byly upraveny i trest zavření a trest peněžitý. Podstatné bylo zejména snížení horní a dolní hranice trestní sazby u trestu zavření na polovinu a stanovení maximální horní hranice trestní sazby na pět let, spodní pak na 1 rok. Rovněž u trestu peněžitého byla horní hranice trestu snížena, spodní hranice pak zcela zrušena.

Výkon trestu zavření závisel na délce trvání tohoto trestu. Zatímco trest v délce trvání do šesti měsíců se vykonával ve věznicích, trest zavření delší šesti měsíců v polepšovnách nebo samostatném oddělení trestnice. Dle Miřičky a Scholze tomu tak

bylo proto, jelikož až od trestu delšího šesti měsíců lze: *„vážně pracovati k polepšení mladistvého a uvažovat o jeho výuce v nějakém užitečném zaměstnání“*. I přes to, že tak zákon akcentuje výchovný charakter až v případě delšího trestu, neměl by však být tento charakter zanedbáván ani u trestů kratších.[19] Výchovný charakter trestu zavření v polepšovnách byl dle ZSM zajištěn vytvořením kázeňských tříd, do kterých byly odsouzení zařazování podle známkového systému. Důraz byl také kladen na zaměstnávání odsouzených s přihlédnutím k jejich budoucímu povolání. Při výkonu trestu zavření bylo třeba dbát o tělesnou a dušení výchovu a také o zaměstnání vězňů s přihlédnutím k jejich budoucímu povolání. V případě, že byl trest zavření vykonáván v samostatných odděleních trestnic určených za polepšovnu či v samostatném oddělení soudní věznice, bylo nutné zajistit, aby se mladiství nedostávali do kontaktu s dospělými vězni. Obdobně tomu bylo v případě vazby mladistvého, kde byl navíc kladen požadavek oddělení mladistvého od osob, které by na něj mohli mít škodlivý vliv.

Pro zajištění odborného zacházení s mládeží zákon kladl zvýšené požadavky i na osoby soudců a žalobců. O proviněních mladistvých rozhodoval na úrovni okresního soudu soudce mládeže, na úrovni krajského soudu pak senát mládeže složený ze dvou soudců mládeže. V případě, že věc náležela do příslušnosti porotního soudu, konalo se hlavní přelíčení před senátem, v němž zasedali dva soudcové mládeže a dva přísedící. Jako soudci mládeže pak měli být ustanovováni zvláště kvalifikovaní soudci a přísedící, kteří se pro tento úřad zvláště hodí svou povahou a vlastnostmi, přičemž mělo být přihlíženo k jejich odbornému a pedagogickému vzdělání a k jejich dosavadní činnosti. Předpokladem u přísedících pak byla znalost sociální péče o mládež. Dle Miřičky a Scholze vyžaduje právě rozhodování dle tohoto zákona co největší individualizaci, přičemž je třeba na mladistvého hledět nejen jako na osobu, která má být potrestána, nýbrž a především jako na individuum potřebné pomoci a ochrany. To vše: *„vyžaduje u soudce bohatých životních zkušeností, dobrého srdce, způsobilosti najít si cestu k nitru mladistvého a získat jeho důvěru, předpokládá schopnosti a znalosti pedagogické, znalost organisace sociální péče, jejích pramenů i praktického provádění“*.[20]

---

[19] Miřička, A., Scholz, O.: *O trestním soudnictví nad mládeží*, Praha: Československý kompas, 1932, s. 53-54

[20] tamtéž s. 102

4. 1. 3. Trestní zákon č. 86/1950 Sb. a následný vývoj

Dalším, i když ne příliš pozitivním krokem ve vývoji právní úpravy bylo zrušení zákona č. 48/1931 Sb. bez náhrady zákonem č. 86/1950 Sb., trestním zákonem a včlenění a zeštíhlení veškeré hmotněprávní úpravy trestního práva mládeže do osmi paragrafů tohoto zákona. Úprava řízení proti mladistvým byla včleněna do zákona č. 87/1950 Sb., trestního řádu. Významným prvkem nového trestního zákona vztahujícím se k mladistvým, bylo posunutí věkové hranice trestní odpovědnosti na 15 let. Snaha o specifický přístup k mládeži, byla zakotvena v § 56, který stanovil, že: *„Při trestání osob, které v době trestného činu dovršily patnáctý rok a nepřekročily osmnáctý rok (mladistvých), přihlédne soud k zvláštní péči, kterou lidově demokratická republika věnuje mládeži.“*. Účelem trestu měla být hlavně výchova pachatele v *„řádného pracujícího člověka“*[21]. Vlastní odlišnosti v přístupu k mladistvým spočívaly dle § 58 v možnosti soudu upustit od potrestání v případě, že mladistvý nemohl z omluvitelného důvodu rozpoznat nebezpečnost svého jednání pro společnost, spáchal trestný čin menšího významu či, pokud dle názoru soudu, splní účel trestu ochranná výchova, kterou nařídí. Mladistvému také nebylo možno uložit určité druhy trestů, nejvýznamnější bylo dozajista vyloučení trestu smrti.

Obdobně byly otázky týkající se mládeže upraveny v zákoně č. 140/1961 Sb., trestním zákoně. Oproti trestnímu zákonu z roku 1950 však již nebylo možno upustit od potrestání z důvodu nerozpoznání nebezpečnosti jednání, ani z důvodu malé významnosti trestného činu. Rovněž výčet trestů, které mohly být uloženy mladistvému, byl zúžen. Soud tak mohl mladistvému uložit pouze trest odnětí svobody, propadnutí věci a byl-li výdělečně činným také nápravné opatření nebo peněžitý trest. Systém trestů byl rozšířen až následujícími novelami. Podle posledního znění zákona č. 140/1961 Sb. před účinností zákona č. 218/2003 Sb., tedy v období do 31. 12. 2003 mohl tak být mladistvému uložen trest odnětí svobody, obecně prospěšných prací, propadnutí věci, vyhoštění, zákazu činnosti a v případě ekonomicky činného mladistvého peněžitý trest.

[21] Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákoník, § 57

4. 2. Podoba současné právní úpravy a její východiska

4. 2. 1. Příčiny přijetí zákona č. 218/2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

Doposud posledním krokem ve vývoji právní úpravy týkající se problematiky mladistvých pachatelů bylo přijetí zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Příčin, jež vedly zákonodárce k přijetí nové, komplexní právní úpravy a jistému návratu k prvorepublikové právní úpravě, bylo vícero.

Dle Schelleové et al. byla jednou z těchto příčin potřeba zákonodárce reagovat na stupňující se delikventní projevy mládeže v důsledku významných negativních společenských změn v polovině 90. let.[22] Tomu odpovídají i statistiky kriminality mládeže, jelikož v roce 1996 kriminalita mládeže dosáhla více než stoprocentního nárůstu oproti stavu v roce 1990, v absolutních číslech se jednalo o 22 719 trestných činů spáchaných mladistvými v roce 1996, oproti 11 167 trestných činů mladistvých v roce 1990.[23] V novém zákoně se pak odrazily názory části odborné veřejnosti spočívající v uplatňování takové trestní politiky, která zdůrazňuje vytvoření podmínek, které by zajistily, že se mladistvý v budoucnosti již nebude dopouštět trestné činnosti. Konkrétními kroky této politiky bylo ponechání věkové hranice trestní odpovědnosti na 15 let, uplatňování nejen trestních, ale i výchovných opatření a také uplatňování odpovědnosti vůči těm, co zanedbali dohled nad delikventním dítětem.[24]

Dalším důvodem, který vedl zákonodárce k nové právní úpravě, byla nedostatečná podoba staré právní úpravy. Dle důvodové zprávy k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže považoval zákonodárce za hlavní nedostatek začlenění speciální úpravy do úpravy obecné. Toto systematické uspořádání tak neumožňovalo dostatečné vymezení odlišností trestní odpovědnosti mladistvého ani formulaci obecných zásad a principů charakteristických pro řízení proti mladistvým. Dále také nebylo vhodné do obecného systému trestních sankcí zařadit určité druhy opatření ukládaných mladistvým (např. výchovná opatření). V neposlední řadě důvodová zpráva zmiňuje nutnost vytvoření zvláštního systému soudnictví nad mládeží a zajištění specializovaných odborníků,

[22] SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 43
[23] VEČERKA, K., HOLAS, J., ŠTĚCHOVÁ, M., DIBLÍKOVÁ, S., NEUMANN, J. *Mladistvý pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, s. 8
[24] SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 44

zejména pak prostřednictvím specializovaných soudů mládeže a Probační a mediační služby. Z vlastní hmotněprávní úpravy pak důvodová zpráva zmiňuje kupříkladu nedostatečnou úpravu vazby mladistvého, zacházení s osobami mladšími patnácti let v případě spáchání činu jinak trestného či nedostatečnou individualizaci řešení trestních případů mladistvých. Dále je zde zmíněna snaha naplnit závazky vyplývající pro Českou republiku z mezinárodních smluv[25] a rovněž snaha zakomponovat do nové úpravy prvky restorativní justice.[26] Dle Schelleové et al. zákon o soudnictví ve věcech mládeže vznikl jako reakce na dosud absentující samostatnou právní úpravu trestní odpovědnosti trestání a řízení ve věcech mládeže s tím, že vynětí hmotněprávních a procesněprávních ustanovení o mladistvých z obecných trestněprávních kodexů je vyjádřením snahy o změnu v celkovém pojetí zacházení s delikventní mládeží.[27]

4. 2. 2. Restorativní justice jako východisko zákona č. 218/2003 Sb.

Restorativní justicí rozumíme takové pojetí soudnictví, které se spíše nežli na pachatele zaměřuje na oběť trestného činu a ochranu jejích práv.[28] Restorativní justice tak nechápe zločin primárně jako porušení společenského řádu určité společnosti, ale jako škodu způsobenou oběti. Touto škodou může být jak škoda materiální, tak újma psychická, nebo i zhoršení kvality osobního nebo rodinného života. Účelem ukládaného trestu tak primárně není potrestání pachatele, ale snaha k nápravě zmíněné újmy, na které by se měl podle této teorie pachatel aktivně účastnit. Trest má rovněž sloužit k narovnání přerušených sociálních vazeb mezi pachatelem a obětí. Ve vztahu k mladistvým pachatelům pak teorie restorativní justice nesouhlasí se zvyšováním trestní represe, kterou naopak vidí jako kontraproduktivní.[29] Učebnice od Jelínka a kol. k pojmu restorativní justice dodává, že klade důraz na spravedlivou reakci společnosti na trestný čin mladistvého a za účelem předcházení trestné činnosti se zaměřuje hlavně na odstranění příčin této trestné činnosti.[30]

---

[25] Zejména ustanovení Úmluvy o právech dítěte z roku 1989.
[26] Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, sněmovní tisk č. 210/0 (4. období, 2002-2004) ze dne 6. 2. 2003 s. 40-43 a 45
[27] SCHELLEOVÁ, I. a kol.: *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, s. 43
[28] Odlišným pojetím může být v minulosti převládající teorie retributivní justice, která je orientována převážně na potrestání pachatele, nikoliv na napravení poškozených poměrů.
[29] KARABEC, Z. *Koncept restorativní justice*. In: KARABEC, Z., ed. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 6-9
[30] JELÍNEK, J. a kol.: *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017, s. 478

Právě prvky restorativní justice našly své místo i v novém zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, ve kterém tak toto pojetí justice dostalo přednost před justicí odplatnou. Hlavní myšlenka zákona je vyjádřena již v ustanovení § 1 odst. 2 ZSVM, který stanoví, že cílem projednávání protiprávních činů mladistvých a dětí mladších patnácti let je stanovení takového opatření, které směřuje k tomu, aby pachatel přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem a aby se rovněž zdržel páchání protiprávní činnosti v budoucnu. Východisko tohoto pojetí pak lze spatřovat ve snaze redukovat kriminalitu mládeže metodami pozitivního působení, minimalizovat rizika stigmatizace, zapojit do řešení příčin a důsledků spáchaného deliktu mladistvého včetně jeho bezprostředního sociálního okolí a především v požadavku převzetí odpovědnosti za újmu mladistvým, kdy je přímo na něm, aby odčinil následky svého jednání. Na rozdíl od tradičně chápané odpovědnosti zaměřené do minulosti tak v požadavku převzetí odpovědnosti a odčinění následků spočívá prvek restorativní justice, jehož cílem je především obnova mezilidských vztahů.[31]

Závěrem této podkapitoly lze dodat, že myšlenka restorativní justice se jako červená nit táhne celým zákonem o soudnictví ve věcech mládeže a je tak patrná v nejrůznějších institutech tohoto zákona. Tato práce se bude snažit prvky restorativní justice při výkladu týkajícím se jednotlivých institutů zdůraznit s cílem podat přehled o restorativní justici v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže a ukázat tak teorii restorativní justice jako jednu z hlavních myšlenek, na které je zákon o soudnictví ve věcech mládeže postaven.

4. 2. 3. Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a zákona vztah k obecné právní úpravě

Zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, účinný od 1. 1. 2004 je základním pramenem právní úpravy trestního práva mládeže. Obsah zákona o soudnictví ve věcech mládeže je obecně shrnut v § 1 odst. 1, dle kterého tento zákon: *„upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku, opatření ukládaná za takové*

[31] VÁLKOVÁ, H., ŠÁMAL, P., SOTOLÁŘ, A. *Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže*. In: KARABEC, Z., ed. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, s. 24-27

protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže".[32] Z tohoto ustanovení je tak patrné, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže obsahuje normy jak hmotněprávní, tak rovněž normy procesněprávního charakteru.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže je ve vztahu k obecným právním předpisům v postavení *lex specialis*, což vyplývá zejména z § 1 odst. 3 ZSVM, který stanoví, že pokud zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jinak, užije se na mladistvého obecných právních předpisů. Vztah zákona o soudnictví ve věcech mládeže vůči obecným předpisům tak může být v zásadě trojí. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže může upravit celou problematiku vztahující se k určitému pojmu nebo institutu, který není v obecných předpisech vůbec obsažen, nebo pouze dílčí otázku, kdy se jinak v celém rozsahu použije obecná úprava, případně zákon o soudnictví ve věcech mládeže pro určitý vztah vůbec neobsahuje vlastní normu, nebo obsahuje normu, která jen určitým způsobem modifikuje obecnou právní úpravu, a bude tak nutné subsidiárně použít obecného předpisu.[33]

[32] § 1 odst. 1 zákona č. 218/2013 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže

[33] ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 435

5. Trestní odpovědnost mladistvého

5. 1. Provinění jako základ trestní odpovědnosti mladistvého

Základem trestní odpovědnosti mladistvého je spáchání provinění. Jak již bylo zmíněno v kapitole 2., a jak vyplývá ze znění § 6 odst. 1 ZSVM, který stanoví, že: *trestný čin spáchaný mladistvým se nazývá provinění"*, v případě provinění jde pouze o odlišné označení trestného činu spáchaného mladistvým, nikoliv o odlišnou konstrukci trestného činu. Konstrukce provinění je tedy totožná s pojetím trestného činu, přičemž pojmovými znaky provinění jsou jako v případě trestného činu protiprávnost, typové znaky provinění (znaky skutkové podstaty) a obecné znaky provinění.[34] Této konstrukci odpovídá i dikce druhého odstavce § 6 ZSVM, na základě kterého se v případech, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanoví jinak, posuzuje provinění mladistvého podle trestního zákoníku.

Jinak stanoví zákon o soudnictví ve věcech mládeže v § 5 odst. 1. Dle tohoto ustanovení mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat protiprávnost takového činu nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný. Jedná se o koncepci trestní odpovědnosti, která je závislá na dosaženém stupni intelektuálního a mravního vývoje mladistvého v době spáchání činu. V tomto případě hovoříme o tzv. relativní trestní odpovědnosti, při které je způsobilost být pachatelem vázána na schopnost mladistvého mentálně a psychicky chápat smysl svého počínání. Trestní odpovědnost mladistvého je tak vedle příčetnosti a dosažení určitého věku podmíněna také *rozumovou a mravní vyspělostí* mladistvého.[35]

5. 2. Rozumová a mravní vyspělost mladistvého

Rozumová a mravní vyspělost má dvě navzájem se ovlivňující složky, které do značné míry tvoří celek. Složku rozumového vývoje, přičemž stupeň takového vývoje je určován dosaženou úrovní pojmového myšlení a složku mravního vývoje, tedy vývoje, ve kterém si mladistvý osvojuje normy chování platící v dané společnosti, které následně přeměňuje na své osobní a morální kvality. Trvalejší ráz získává rozumová a mravní vyspělost následným psychickým a biologickým zráním. Je třeba zmínit, že

[34] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s 130-131, s. 138
[35] tamtéž s. 217-218

nedostatečná rozumová a mravní vyspělost není důsledkem chorobného stavu, ale neukončeným procesem dospívání dítěte. I přes to, že lze věkem patnácti let stanovit obecnou hranici trestní odpovědnosti, kdy dítě zpravidla má dostatečnou rozumovou a mravní vyspělost potřebnou k trestní odpovědnosti, z důvodu opožděného vývoje projevujícího se nedostatečnou zralostí se může stát, že tomu tak nebude. Právě pro tyto případy se pak užije § 5 odst. 1 ZSVM. Pouze nezralost dítěte však není pro vyloučení trestní odpovědnosti dostačující. Trestní odpovědnost je u mladistvého vyloučena, pokud je v důsledku zmíněné nezralosti omezena u mladistvého schopnost rozpoznávací nebo určovací, tedy schopnost rozpoznat protiprávnost svého jednání, respektive schopnost své jednání ovládnout.[36] Dle Nejvyššího soudu je pak rozumovou a mravní vyspělost třeba posuzovat jednak ve vzájemných souvislostech obou jejích složek, jednak ve vztahu k obvyklému vývoji mladistvých.[37]

Vlastní vyšetření duševního stavu mladistvého provádí na základě § 58 odst. 1 ZSVM dva znalci, konkrétně znalec z odvětví psychiatrie a znalec z odvětví psychologie. Tak tomu ale nebylo vždy. Před nabytím účinnosti novely č. 41/2009 Sb. se k vyšetření duševního stavu mladistvého přibírali dva znalci se stejným zaměřením, konkrétně znalci z oboru psychiatrie. Podle Budayové byl však tento stav v praxi z více důvodů problematický. Mezi tyto důvody patřil zejména velký nedostatek znalců, který se projevoval prodlužováním řízení a také nejednoznačnost závěrů znalců ohledně stupně rozumové a mravní vyspělosti mladistvého. Aktuální znění § 58 odst. 1 ZSVM představuje reakci zákonodárce na tyto problémy, dále má také umožnit komplexnější a lepší posouzení osobnosti mladistvého, zejména s důrazem na zjištění nedostatečné zralosti mladistvého zapříčiněné opožděným vývojem.[38]

Dle Nejvyššího soudu je úroveň rozumové a mravní vyspělosti třeba zvažovat pouze v případě, kdy důvodně vzniknou pochybnosti o rozumovém a mravním vývoji konkrétního mladistvého. Požadavek týkající se toho, aby v každé věci mladistvého, v níž namítá nedostatek relativní trestní odpovědnosti, bylo nutné přibírat znalce tak není důvodný. Je třeba, aby existovaly konkrétní reálné pochybnosti, které musí vycházet z dosavadního chování mladistvého, poměrů, z nichž pochází, chování a

---

[36] ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 441-443

[37] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006, (uveřejněné pod č. 19/2007 Sb. rozh. tr.)

[38] BUDAYOVÁ, L. *Dokazování rozumové a mravní vyspělosti*. In: JELÍNEK, J. a kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018, s. 477-478

úrovně osob, s nimiž se obvykle stýkal a rovněž z okolností za kterých byl čin spáchán.[39]

Závěrem této podkapitoly bych se rád vyjádřil ke dvěma odlišným pohledům na problematiku relativní trestní odpovědnosti, které se nejčastěji vyskytují v odborné literatuře. Dle učebnice od Šámala a kol. zákon o soudnictví ve věcech mládeže vymezuje relativní trestní odpovědnost kritérii, která trestní zákoník používá i pro vymezení příčetnosti s tím rozdílem, že pojem duševní poruchy nahrazuje pojmem rozumové a mravní vyspělosti. V případě relativní trestní odpovědnosti tak hovoří o tzv. podmíněné příčetnosti, kterou chápe jako speciální důvod nepříčetnosti, nikoliv jako samostatný důvod vylučující trestní odpovědnost. Tento pohled je rovněž podpořen zněním důvodové zprávy k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže, která rovněž hovoří o podmíněné příčetnosti.[40] Oproti tomu učebnice od Jelínka a kol. v rozumové a mravní vyspělosti spatřuje samostatnou podmínku trestní odpovědnosti stojící vedle požadavku příčetnosti a věku. Toto konstatování, se kterým se ztotožňuji, je podpořeno argumentací, že nedostatečná rozumová a mravní vyspělost není dána duševní poruchou leč opožděným dospíváním, ustanovení § 5 odst. 1 ZSVM tak nevylučuje ustanovení § 26 trestního zákoníku o příčetnosti, ale uplatňuje se vedle něho. Pokud je tedy nedostatek rozpoznávací či ovládací schopnosti dán duševní poruchou, pachatel bude nepříčetný dle § 26 trestního zákoníku a § 5 ZSVM se tak nepoužije. Z výše uvedeného se tak lze přiklonit k názoru, že rozumovou a mravní vyspělost je třeba vnímat jako samostatný obecný znak provinění, nikoliv pouze jako dílčí část obecného znaku příčetnosti.[41] Učebnice od Kratochvíla a kol. pak v zavedení institutu relativní trestní odpovědnosti spatřuje reakci na situace, ve kterých nedostatečná zralost mladistvého způsobená jeho opožděným sociálním vývojem vede ke spáchání deliktu, který by jinak nebyl spáchán.[42]

---

[39] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 1383/2015

[40] ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 440

[41] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s 130-131, s. 218

[42] KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 499

5. 3. Důvody zániku trestní odpovědnosti mladistvého

5. 3. 1. Důvody zániku trestní odpovědnosti mladistvého obecně

„Důvody zániku trestní odpovědnosti jsou okolnosti, které nastaly po spáchání trestného činu, ale dříve, než je o něm pravomocně rozhodnuto, a které způsobují jednou provždy zánik práva státu na potrestání pachatele.“.[43] Obecnými důvody zániku trestní odpovědnosti stanovené v trestním zákoníku jsou účinná lítost a promlčení trestního stíhání. V zákoně o soudnictví ve věcech mládeže najdeme v případě obou těchto institutů určité odchylky.

5. 3. 2. Promlčení trestního stíhání

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže upravuje v ustanovení § 8 promlčení trestního stíhání. Dle Šámala by se však mělo jednat spíše o promlčení trestní odpovědnost či trestnosti činu. V tomto případě totiž nezaniká pouze možnost trestně stíhat mladistvého, avšak jeho trestní odpovědnost jako taková, kdy až v důsledku zániku trestnosti zaniká i možnost stíhat mladistvého.[44]

Odchylně je v případě promlčení upravena délka promlčecí doby. V případech provinění, na které trestní zákoník stanoví výjimečný trest, činí délka promlčecí doby deset let, u provinění, na které trestní zákoník stanoví horní hranici trestní sazby odnětí svobody nejméně deset je pak délka promlčecí doby stanovena na 5 let. U ostatních provinění je délka promlčecí doby stanovena na tři roky. Dlužno dodat, že rozhodná je základní trestní sazba tak, jak je uvedená ve zvláštní části trestního zákoníku, to znamená nikoliv snížená dle § 31 odst. 1 ZSVM.[45]

Tato úprava ve svém důsledku znamená, že možnost stíhat a potrestat mladistvého pachatele je oproti dospělým pachatelům značně omezena. Tato disproporce vynikne nejvýrazněji v případech těch nejzávažnějších provinění, jako jsou provinění vraždy či loupeže. Pokud se tak v extrémním případě dopustí provinění vraždy pachatel krátce před dovršením osmnáctého roku věku, bude délka promlčecí

---

[43] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s 130-131, s. 352

[44] ŠÁMAL, P. § 8 [Promlčení trestního stíhání]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 66

[45] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s 130-131, s. 360

doby jeho činu poloviční oproti situaci, kdyby pár měsíců po svých osmnáctých narozeninách spáchal zvlášť závažný zločin vraždy, přičemž rozdíl ve vyzrálosti takového pachatele může být nevelký, ba dokonce zanedbatelný. Důvodová zpráva k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže vysvětluje důvod tohoto nastavení délky promlčecí doby důležitostí včasné reakce na spáchané provinění mladistvého.[46] S tímto argumentem je samozřejmě nutné souhlasit, dle mého názoru se však do jisté míry vytrácí důraz na důslednost potrestání mladistvého pachatele, který je u tohoto druhu pachatelů rovněž velice důležitý. Z těchto důvodů se mi zkrácení promlčecí doby u mladistvých jeví jako nepřiměřené.

5. 3. 3. Účinná lítost

Výraznějšími odchylkami se vyznačuje úprava zániku trestní odpovědnosti z důvodu účinné lítosti. První významnou odlišností je způsob výběru činů, jejichž trestnost může z důvodu účinné lítosti zaniknout. Zatímco dle obecné úpravy, tak jak je stanoveno v § 33 trestního zákoníku, je účinná lítost možná v případě taxativně vyjmenovaných trestných činů, v případě mladistvých pachatelů je účinná lítost dle § 7 ZSVM možná v případě všech činů, na něž trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let.

Pro zánik trestnosti výše uvedených provinění je třeba splnit několik podmínek. Jako první podmínku zmiňuje zákon dobrovolné odstranění nebo nápravu následků spáchaného provinění, nebo alespoň pokus o toto odstranění či nápravu, čímž se rozumí zejména náhrada škody, učinění opatření k její náhradě, případně jiné odčinění způsobených následků. Požadavek dobrovolnosti je nutno posuzovat individuálně, přičemž za hledisko toho, zda se jednalo nebo nejednalo o dobrovolné jednání nelze brát pouze to, zda k danému jednání došlo před nebo až po zahájení trestního stíhání. Mladistvý by také měl být o dobrovolné snaze alespoň zmírnit následky činu vzhledem ke svému nízkému a věku a rozumové vyspělosti srozumitelně poučen.[47] Následkem se v tomto případě rozumí nejen škodlivý následek, jako je tomu v obecné úpravě, tedy skutečná změna na zákonem chráněném zájmu, ale rovněž následek spočívající v ohrožení takového zájmu. Odstranění nebo náprava následků činu, pak zásadně

[46] Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, sněmovní tisk č. 210/0 (4. období, 2002-2004) ze dne 6. 2. 2003 s. 50

[47] KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 504

vyžaduje aktivní působení mladistvého pachatele a musí se vztahovat k následku v celém rozsahu. Pokud mladistvý pachatel vynaloží zejména svou vlastní činností úsilí k odstranění nebo nápravě následků činu, avšak tato jeho snaha bude ve svém výsledku neúspěšná, účinná lítost mu bude rovněž svědčit, neboť dle zákona je dostatečný pouze pokus o odstranění nebo nápravu následku, pokud je tento dobrovolný a vážně míněný.

Jako další podmínku vyžaduje zákon o soudnictví ve věcech mládeže v § 7 písm. b), aby pachatel projevil účinnou snahu po nápravě. Mladistvý by si tak měl uvědomit spáchání svého provinění, svůj čin by měl doznat a projevit nad ním lítost. Mladistvý by měl rovněž prokázat snahu o změnu svého života i dalšími projevy, příkladmo by se měl zdržet konzumace alkoholu či jiných drog.

Poslední podmínkou, která je zákonem o soudnictví ve věcech mládeže vyžadována pro zánik trestnosti z důvodu účinné lítosti, je požadavek, aby čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost. Pokud by tak nepříznivé následky přetrvávaly trvale, nemohlo by k zániku trestnosti dojít, přičemž stačí, aby nepříznivý následek trval pouze ve vztahu k jednomu subjektu, tedy buď vůči jednotlivci, nebo vůči společnosti.[48]

Závěrem této kapitoly by bylo dobré dodat, že ve zmíněných podmínkách, jejichž splnění vyžaduje zákon pro zánik trestnosti, se výrazně odrážejí prvky restorativní justice. Patrná je zejména orientace na oběť činu, která se odráží v požadavku napravení způsobeného následku a rovněž v negativní podmínce dlouhodobých nepříznivých následků. V požadavku napravení způsobeného následku pak můžeme pozorovat důraz na aktivní konání mladistvého pachatele, což je rovněž jedna z hlavních restorativních zásad. Obecně tak můžeme říci, že institut účinné lítosti u mladistvých obsahuje výrazné výchovné prvky, dává mladistvému možnost volby vyhnout se represi, což je přístup, který je zejména u mladistvých velice důležitý a rozhodně pozitivní.

[48] ŠÁMAL, P. *K povaze provinění a účinné lítosti u mladistvého*. Právní rozhledy. 2004, č. 24, s. 887 - 894

6. Opatření ukládaná mladistvým

6. 1. Pojem a účel opatření

Úprava sankcionování mladistvých tvoří svým rozsahem významnou část zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Jelikož zaměření této práce směřuje spíše do jiných oblastí, není ani cílem této kapitoly přinést vyčerpávající popis všech hmotněprávních institutů vztahujících se k trestání mladistvých pachatelů. V této kapitole se tak zaměřím zejména na podání celkového přehledu se zaměřením na systematiku a jednotlivá východiska a myšlenky, na kterých je úprava trestání mladistvých vystavěna.

Na začátku této kapitoly je nezbytné definovat a přiblížit obsah pojmu *opatření*, který zákon o soudnictví ve věcech mládeže používá jako terminologickou alternativu k pojmu trest. Opatřením, se dle učebnicové definice obecně rozumí právní následky provinění spáchaným mladistvými a činů jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let.[49] Zákon o soudnictví ve věcech mládeže obecný pojem opatření konkretizuje v § 2 písm. b), dle kterého se tak opatřením rozumí výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření u mladistvých a opatření ukládaná dětem mladším patnácti let. Důvodem této terminologické změny oproti obecné právní úpravě je snaha lépe vystihnout společenskou reakci na spáchané provinění a vyjádřit tak odlišný přístup k postihu mladistvých a dětí mladších patnácti let. Podstatou tohoto přístupu je snaha o aktivní působení na chování a sociální okolí mládeže, z čehož vyplývá i upozadění sankčních prvků, které by neměly být v případě opatření dominantní.[50]

Přístup projevující se snahou o aktivní působení na mladistvého a jeho okolí se projevuje i ve vymezení účelu ukládaných opatření. Účel opatření ukládaných mladistvým je definován v § 9 odst. 1 ZSVM, dle kterého opatření směřují k dosažení tří hlavních cílů. Hlavním účelem opatření je tedy vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého, přičemž je třeba přihlížet k faktorům vztahujícím se k osobě mladistvého a prostředí, ze kterého pochází, dále ochrana mladistvého před škodlivými faktory a za třetí předcházení dalšímu páchání provinění mladistvým. Dle

[49] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s 130-131, s. 487

[50] ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 13

učebnice od Jelínka a kol. je tak oproti účelu trestu ukládaného dospělým pachatelům v případě opatření zdůrazněn hlavně účel individuálně preventivní.[51]

6. 2. Systém opatření

Dle § 10 odst. 1 ZSVM lze mladistvému uložit tři druhy opatření, konkrétně opatření výchovná, ochranná a trestní. Jednotlivá opatření ukládaná na základě zákona o soudnictví ve věcech mládeže tvoří vnitřně provázaný systém založený na monismu trestněprávních sankcí. Jde tak o výrazný rozdíl oproti obecné úpravě trestání upravené v trestním zákoníku, která je založena na dualismu sankcí, projevujícím se ukládáním trestů a ochranných opatření jako dvou svébytných druhů sankcí. Jako vodítko pro používání jednotlivých druhů opatření slouží ustanovení § 3 odst. 3 ZSVM. Dle tohoto ustanovení je nezbytné, aby uložené opatření přihlíželo k osobnosti toho, komu je ukládáno, se zaměřením na jeho věk, rozumovou a mravní vyspělost, zdravotní stav, a dále také k osobním, rodinným a sociálním poměrům. Toto ustanovení také klade důraz na přiměřenost daného opatření k povaze a závažnosti spáchaného činu.[52] Ze znění tohoto ustanovení tak vyplývá orientace zejména na osobní poměry mladistvého. Ukládané opatření by tak mělo reflektovat především výchovné možnosti a až následně závažnost a povahu spáchaného činu. Orientace na osobu mladistvého je zřejmá i z obecného účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže upraveného v ustanovení § 1 odst. 2, na základě kterého se projednáváním protiprávních činů sleduje, aby se na toho, kdo se protiprávního činu dopustil, užilo opatření, které přispěje k tomu, aby se nadále páchání protiprávního činu zdržel, dle svých možností přispěl k odčinění újmy a našel si odpovídající společenské uplatnění. Řízení má být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páchání protiprávních činů.[53]

Obecně tak lze říci, že s přihlédnutím k účelu opatření v § 9 odst. 1 ZSVM a obecnému účelu zákona v § 1 odst. 2 ZSVM, systém opatření dává přednost sociální ochraně mladistvých, spíše než ochraně společnosti před kriminalitou. Toto pojetí se tak přiklání ke konceptu restorativní justice tím, že se spíše než na postih mladistvého

---

[51] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 486

[52] Ustanovení § 3 odst. 3 ZSVM rovněž vylučuje uložení opatření z důvodu politického, národního, sociálního nebo náboženského smýšlení mladistvého nebo jeho rodiny, nebo z důvodu způsobu výchovy mladistvého

[53] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 487-488

zaměřuje na nápravu provinění a motivaci mladistvého k pozitivní změně chování a k následnému bezúhonnému životu.[54]

6. 3. Výchovná opatření

Jako první upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže výchovná opatření. Dle učebnice od Jelínka a kol. jsou nejmírnějším druhem opatření a jejich smyslem není represivní působení na mladistvého,[55] což vyplývá i z paragrafu 15 odst. 4 ZSVM, dle kterého výchovná opatření usměrňují způsob života mladistvého, a tím podporují a zajišťují jeho výchovu. Těmito výchovnými opatřeními jsou dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení a napomenutí s výstrahou.

Výchovná opatření lze jako jediný druh opatření ukládat na základě § 10 odst. 2 ZSVM již v průběhu řízení před rozhodnutím soudu o vině mladistvého, v takovém případě je ovšem nutný souhlas mladistvého. Dle § 15 odst. 3 ZSVM tak může učinit soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce, nejdéle však do pravomocného skončení trestního řízení. Souhlas mladistvého může být až do pravomocného skončení odvolán prohlášením adresovaným soudu případně státnímu zástupci, čímž končí výkon výchovného opatření.

Výchovná opatření lze na základě § 15 odst. 1 ZSVM rovněž ukládat v případě upuštění od trestního opatření či podmíněného upuštění od trestního opatření. V tomto případě tak budou výchovná opatření uložena samostatně. Podle zákona je možné, dovoluje-li to povaha výchovných opatření, uložit mladistvému takové opatření i vedle uloženého ochranného nebo trestního opatření, případně v souvislosti se zvláštními způsoby řízení, tedy v souvislosti s podmíněným zastavením trestního stíhání, narovnáním a odstoupením od trestního stíhání. Doba trvání výchovného opatření je omezena hranicí ve výši tří let, vyjma případů, kdy je výchovné opatření ukládáno vedle podmíněného odsouzením nebo podmíněného odložení peněžitého opatření. V takovém případě může být výchovné opatření uloženo nejdéle po dobu trvání současně uložené zkušební doby.

---

[54] ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 448-449

[55] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 489

Již uložená výchovná opatření lze před započetím jejich výkonu nebo v průběhu jejich výkonu měnit či rušit. Dle ustanovení 15 odst. 5 ZSVM tak může soud respektive státní zástupce učinit ve dvou případech, konkrétně pokud se ukáže, že úplné nebo včasné plnění výchovného opatření je pro mladistvého nemožné, nebo pokud takové plnění nelze na mladistvém spravedlivě požadovat. Dle tohoto ustanovení lze měnit nebo rušit pouze ta výchovná opatření, jejichž průvodním znakem je určitá doba trvání, tedy dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti nebo výchovná omezení. U napomenutí s výstrahou by tak bylo možné učinit pouze v případech, které předpokládá ustanovení § 20 odst. 2 ZSVM, tedy pokud soud nebo státní zástupce současně s vyslovením napomenutí s výstrahou přenechá postižení mladistvého zákonnému zástupci, opatrovníku či škole.[56]

6. 4. Ochranná opatření

Ochrannými opatřeními dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže jsou ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabrání věci, zabrání části majetku a ochranná výchova. Zatímco ochrannou výchovu lze uložit pouze podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, při ukládání zbylých ochranných opatřeních se postupuje dle obecné úpravy trestního zákoníku. Dle učebnice od Jelínka a kol. je pak i v případě použití ustanovení trestního zákoníku třeba přihlížet jak k obecnému účelu opatření u mladistvých tak i speciálnímu účelu ochranných opatření, kdy tato mají za cíl kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého a chránit společnost před pácháním provinění mladistvými.[57]

Vzhledem k tomu, že se tato práce zaměřuje na popsání institutů, které jsou specifické pro trestní právo mládeže, budu se v následující části detailněji soustředit právě na ochrannou výchovu jakožto na institut, který obecné trestní právo nezná.

6. 4. 1. Ochranná výchova

Podmínky, na základě jejichž splnění může soud pro mládež uložit mladistvému ochrannou výchovu, jsou taxativně uvedeny v § 22 ZSVM. Soud pro mládež tak může za prvé učinit, pokud o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné

[56] ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 161-162

[57] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 496

výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije, za druhé v případě, že dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo za třetí v případě, že prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy. V tomto ustanovení je rovněž vyjádřena subsidiarita ochranné výchovy vůči uložení výchovných opatření, jelikož ochrannou výchovu lze uložit pouze v případech, kdy uložení výchovného opatření nepostačí.

Ochranná výchova může být mladistvému uložena samostatně v případě, že soud pro mládež upustí od uložení trestního opatření dle § 12 písm. b) ZSVM, případně současně s uložením trestního opatření. Podmínkou pro uložení ochranné výchovy je tak vyslovení viny mladistvého.[58] Ochrannou výchovu lze na základě ustanovení § 5 ZSVM uložit i v případě spáchání činu jinak trestného mladistvým, který není trestně odpovědným pro nedostatek rozumové nebo mravní vyspělosti, případně z jiného zákonného důvodu. Bylo by dobré zmínit, že před účinností zákona o soudnictví ve věcech mládeže nebylo možné ochrannou výchovu trestně neodpovědnému mladistvému uložit, jelikož dnes již zrušený § 84 zákona č. 140/1961 Sb., trestního zákona předpokládal pro uložení ochranné výchovy odsouzení mladistvého.

Doba trvání ochranné výchovy je omezena dvěma způsoby. Ochranná výchova tak trvá, vyžaduje-li to její účel, případně do osmnácti let věku mladistvého. Dle § 22 odst. 2 ZSVM může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do konce devatenáctého roku mladistvého, vyžaduje-li tak jeho zájem. Prodloužit ochrannou výchovu lze dle § 86 odst. 3 ZSVM pouze tehdy, bylo-li již s jejím výkonem započato. Dle Nejvyššího soudu musí být ochranná výchova soudem pro mladistvé uložena, nebo následně prodloužena pouze do dovršení osmnácti let věku mladistvého. Není také možné, aby soud pro mládež, který ochrannou výchovu ukládá, toto opatření uložil bez dalšího na dobu, než pachatel dovrší devatenácti let. Takový postup by byl v rozporu s § 22 odst. 2 ZSVM, upravujícím obecně délku trvání ochranné výchovy, přičemž by zároveň mohl vzniknout problém s příslušností, jelikož dle § 86 odst. 1 rozhoduje o prodloužení ochranné výchovy okresní soud pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonává.[59]

Pokud jde o vlastní výkon ochranné výchovy je úprava v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže poměrně subtilní. Dle § 82 odst. 1 ZSVM se ochranná výchova

---

[58] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 497

[59] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. března 2008, sp. zn. 8 Tz 9/2008

vykonává ve výchovných zařízeních, dle § 82 odst. 2 ZSVM nařídí výkon ochranné výchovy předseda senátu diagnostickému ústavu podle zvláštního zákona. Tímto zvláštním zákonem, který obsahuje úpravu výkonu ochranné výchovy je zákon č. 109/2002 Sb. *o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů* (dále také „zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy"). Dle § 5 zmíněného zákona diagnostický ústav přijímá děti s uloženou ochrannou výchovou, které na základě komplexního vyšetření, zdravotního stavu a počtu volných míst umisťuje do dětských domovů se školou nebo výchovných ústavů. Diagnostickým ústavům je tak dána poměrně rozsáhlá pravomoc určovat typ výchovného zařízení, čímž do jisté míry dochází k přenesení míry rozhodování o konkrétní podobě výkonu ochranné výchovy ze soudů na tyto specializované a odborné instituce. Jako o vysoce odborných a specializovaných institucích mluví o zařízeních pro výkon ochranné výchovy i důvodová zpráva k zákonu o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy[60], která také výslovně vylučuje trestající charakter těchto institucí. Z výše uvedeného, a rovněž ze znění § 1 odst. 2 zákona o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy je tak patrná snaha zákonodárce zaměřit se v zařízeních pro výkon ochranné výchovy především na vývoj, výchovu a vzdělání mladistvého, což je plně v souladu s účelem ochranné výchovy stanoveným v zákon o soudnictví ve věcech mládeže a účelem zákona o soudnictví ve věcech mládeže jako takového.

Výjimku z výkonu ochranné výchovy ve výchovných zařízeních představuje ustanovení § 23 odst. 1 ZSVM, které zakládá možnost soudu pro mládež rozhodnout o podmíněném umístění mladistvého mimo výchovné zařízení v případě, že lze od mladistvého očekávat, že se bude i bez omezení, kterým je mladistvý podroben během výkonu ochranné výchovy řádně chovat a pracovat. Jedná se tak o postup, který může mladistvého významně motivovat k naplňování účelu ochranné výchovy. Důsledkem rozhodnutí soudu pro mladistvé o podmíněném umístění mladistvého mimo výchovné zařízení však nedochází k přerušení výkonu ochranné výchovy, jelikož tato se nadále vykonává, avšak ve změněných podmínkách, které mají mladistvému napomoci k usnadnění jeho přechodu k normálnímu a trvalému způsobu života mimo ústavní

[60] Důvodová zpráva k zákonu č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, sněmovní tisk č. 837/0 (3. období, 1998-2002) ze dne 8. 2. 2001 s. 28

zařízení.[61] V případě, že mladistvý nenaplní očekávání a nepotvrdí předpoklady, které vedly soud k podmíněnému umístění mladistvého mimo výchovné zařízení, soud pro mládež podmíněné umístění mladistvého mimo výchovné zařízení zruší, a rozhodne, že se ve výkonu ochranné výchovy pokračuje. K tomuto rozhodnutí je dle § 85 odst. 1 ZSVM příslušný okresní soud pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonává.

6. 4. 2. Vztah ochranné a ústavní výchovy

Český právní řád zná vedle institutu ochranné výchovy rovněž institut výchovy ústavní. Ústavní výchova je institutem občanského práva, upraveným v zákoně č. 89/2012 Sb., *občanském zákoníku* (dále „občanský zákoník"), přičemž vzhledem ke vztahu ústavní výchovy k ochranné výchově je tento institut významný a je třeba se jím zabývat i v případě trestního práva mládeže.

Ústavní výchovu může soud dle § 971 občanského zákoníku uložit v případě: *„jsou-li výchova dítěte, nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit".*[62] Rozdíl v ukládání ústavní výchovy oproti ochranné výchově spočívá především v tom, že ústavní výchovu ukládá soud v civilním řízení jako preventivní prostředek pro zajištění řádné výchovy dítěte, zatímco ochrannou výchovu může uložit pouze soud pro mládež v trestním řízení jako reakci na spáchané provinění (popřípadě čin jinak trestný) v případě vyslovení viny, chybí zde tak onen preventivní prvek, tak výrazný v případě výchovy ústavní. Dle Nejvyššího soudu má ochranná výchova širší funkci a plní vyšší formu ochrany, proto při střetu obou výchov u téže osoby je třeba, aby výkon ochranné výchovy nařízené podle ZSVM měl přednost před výkonem ústavní výchovy, kterou je tak nutné podle občanskoprávních předpisů ukončit.[63]

Dle § 23 ZSVM může rovněž soud pro mládež (dle § 87 odst. 1 ZSVM okresní soud pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonává) ochrannou výchovu přeměnit v ústavní výchovu, a to ze stejných důvodů jako v případě podmíněného umístění mladistvého mimo výchovné zařízení. Na základě této možnosti tak lze

[61] ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 243-244
[62] § 971 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku
[63] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1158/2007, (uveřejněný pod č. 41/2009 Sb. rozh. tr.)

vysledovat i jakýsi subsidiární charakter ústavní výchovy vůči výchově ochranné. Obdobně jako v případě zrušení podmíněného umístění mladistvého mimo výchovné zařízení, tedy z důvodu nenaplnění očekávání soud pro mládež postupuje i v případě zpětného přeměnění ústavní výchovy na výchovu ochrannou.

6. 5. Trestní opatření

Třetí skupinou opatření, která mohou být mladistvému uložena, jsou opatření trestní. Učebnice od Jelínka a kol. v nich spatřuje nejpřísnější druh trestněprávních následků provinění, které na rozdíl od ostatních druhů opatření vyjadřují negativní hodnocení spáchaného provinění a osoby mladistvého a jejichž znakem je rovněž způsobení újmy mladistvému.[64] Dle učebnice od Šámala a kol. se pak jedná o prostředky k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, které mladistvého nejdůrazněji a nejvíce postihují.[65] Vzhledem k takovémuto charakteru trestních opatření je v § 3 odst. 2 ZSVM, tedy na úrovni základních zásad trestního práva mládeže stanoveno, že trestní opatření lze použít pouze tehdy, jestliže by zvláštní způsoby řízení nebo opatření mající za cíl obnovovat narušené sociální vztahy a opatření preventivního charakteru nevedly k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Ze znění výše zmíněného ustanovení je tak zřejmý subsidiární charakter trestních opatření vůči ostatním druhům opatření ukládaných mladistvým. Učebnice od Kratochvíla a kol. tuto zásadu označuje za zásadu ekonomie trestní represe.[66]

Je třeba zdůraznit, že i při ukládání trestních opatření je nezbytné přihlížet k obecnému, zejména výchovnému a preventivnímu účelu opatření stanovenému v § 9 odst. 1 ZSVM, přičemž zejména výchovný charakter je dále zmíněn i v ustanovení § 24 odst. 2 ZSVM, dle kterého trestní opatření musí napomáhat k vytváření vhodných podmínek pro další vývoj mladistvého.

Při ukládání trestních opatření je rovněž třeba přihlížet k polehčujícím okolnostem, jejichž výčet je v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže oproti obecné úpravě trestního zákoníku rozšířen. Dle ustanovení § 25 odst. 1 ZSVM se jako k polehčující okolnosti přihlédne k tomu, že mladistvý úspěšně vykonal probační

---

[64] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 498

[65] ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 459

[66] KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, s. 489

program, nebo některý z jiných programů, jejichž výčet odpovídá, s výjimkou programu zahrnujícímu obecně prospěšnou činnost, výčtu uvedenému v § 18 odst. 1 písm. g) ZSVM. Dle Ščerby a Coufalové lze však i absolvování jiných výchovných povinností nebo omezení (vykonání společensky prospěšné činnosti určitého druhu, podrobení se léčení závislosti na návykových látkách a jiné) vnímat jako snahu mladistvého směřující k odstranění rizikového faktoru, tudíž by, vzhledem k demonstrativnímu charakteru výčtu polehčujících okolností, mělo být i k těmto vykonaným výchovným omezením a povinnostem přihlíženo.[67] Jako k polehčující okolnosti se přihlédne rovněž k tomu, že mladistvý poskytl poškozenému zadostiučinění, nahradil úplně nebo alespoň částečně škodu, odčinil nebo zmírnil újmu nebo se přičinil o obnovení právních nebo společenských vztahů, čímž se významně projevuje restorativní charakter tohoto ustanovení. Třetí polehčující okolnost spočívá v takovém chování pachatele, na základě kterého lze předpokládat, že se v budoucnu již pachatel trestné činnosti nedopustí. Tato polehčující okolnost se vyznačuje velmi obecnou formulací a dle Ščerby a Coufalové lze takové chování spatřovat mimo jiné v tom, že pachatel vykoná obecně prospěšnou činnost, absolvuje vzdělávací nebo rekvalifikační kurz aniž by mu tyto byly formálně uloženy jako výchovné povinnosti či omezení, ba dokonce i ve zlepšení studijních výsledků či v odpovědném výkonu zaměstnání.[68]

6. 5. 1. Upuštění od uložení trestního opatření

Speciální úprava je v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže věnována institutu upuštění od uložení trestního opatření. Oproti obecné úpravě trestního zákoníku dochází k rozšíření možností řešení trestních věcí bez následného uložení trestního opatření, což bezesporu vychází ze zásady užití trestních opatření pouze v případě, že není jiným vhodným způsobem možné dosáhnout naplnění účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. O rozšíření možnosti uplatnění upuštění od uložení trestního opatření hovoří i důvodová zpráva k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže, dle které toto rozšíření vytváří podmínky pro působení blízkého sociálního okolí na mladistvého a pro specifické působení Probační a mediační služby.[69] K možnosti upuštění od uložení

[67] ŠČERBA, F., COUFALOVÁ B. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016, s. 142
[68] tamtéž s. 142
[69] Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, sněmovní tisk č. 210/0 (4. období, 2002-2004) ze dne 6. 2. 2003 s. 52

trestního opatření se vyjádřil i Nejvyšší soud, dle kterého je soud pro mládež před tím, než zvolí některé z trestních opatření dokonce povinen zkoumat, zda vedle trestních opatření nepřicházejí v úvahy i jiné prostředky, které trestní opatření nahradí, jako např. právě upuštění od uložení trestního opatření.[70]

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže předpokládá čtyři situace, ve kterých může soud pro mládež upustit od uložení trestního opatření. První z těchto situací je upravena v § 11 ZSVM, dle kterého soud pro mládež může upustit od uložení trestního opatření ve třech alternativních případech, pokud jsou zároveň naplněny obecné podmínky. Těmito obecnými podmínkami je jednak skutečnost, že mladistvý spáchal provinění, na které trestní zákoník stanovní trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, dále skutečnost, že jeho spáchání lituje a konečně skutečnost, že projevuje účinnou snahu po nápravě. K první obecné podmínce, tedy k podmínce spáchání provinění, za něž trestní zákoník stanovuje trest odnětí svobody s horní hranicí pěti let, je třeba vyjádřit se podrobněji. Trestní zákoník totiž v případě dospělých pachatelů umožňuje upustit od potrestání v případě, že pachatel spáchá jakýkoliv přečin, tedy i nedbalostní trestný čin s horní hranicí odnětí svobody delší než pět let. V porovnání se speciální úpravou mladistvých se tak v případě mladistvých jedná o přísněji nastavené podmínky než je tomu u dospělých pachatelů. Dle Budayové je tento rozpor nelogický a nedůvodný zejména vzhledem k principům zákona o soudnictví ve věcech mládeže, přičemž dodává, že by bylo vhodné, aby v rámci novelizace zákona o soudnictví ve věcech mládeže došlo ke sjednocení okruhu provinění podle § 11 odst. 1 ZSVM s okruhem trestných činů dle § 46 odst. 1 trestního zákoníku na přečiny.[71]

Pokud dojde k naplnění výše zmíněných obecných předpokladů vyžadovaných ustanovením § 11 odst. 1 ZSVM, může soud pro mládež upustit od uložení trestního opatření zaprvé v případě, že vzhledem k povaze spáchaného činu a dosavadnímu způsobu života mladistvého lze očekávat, že k jeho nápravě postačí projednání věci před soudem, za druhé v případě, dopustil-li se mladistvý činu z omluvitelné neznalosti právních předpisů, a to zejména z důvodu věku, rozumové vyspělosti a prostředí, ve kterém žije, za třetí pak v případě, jestliže soud pro mládež přijme záruku za nápravu mladistvého s tím, že: *„vzhledem k výchovnému vlivu toho, kdo záruku nabídl, povaze*

---

[70] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2012, sp. zn. 8 Tdo 128/2012, (uveřejněné pod č. 30/2013 Sb. rozh. tr.)

[71] BUDAYOVÁ, L. *Upuštění od uložení trestního opatření podle § 11 ZSM*. Trestněprávní revue. 2018, č. 5, 109-115

spáchaného činu a osobě mladistvého se uložení trestního opatření nejeví nutným".[72] Zejména v poslední ze tří zmíněných alternativ je tak silně patrný důraz na následné zabezpečení výchovy mladistvého, což se může jevit jako výhodné, jelikož následná výchova mladistvého je v tomto případě oproštěna od negativních důsledků trestních opatření. Pro to, aby mohlo být upuštěno od uložení trestního opatření tak musí být vždy vedle sebe splněny podmínky v § 11 odst. 1 ZSVM a s nimi navíc některá z okolností uvedených v § 11 odst. 1 písm. a), b) nebo c) ZSVM.[73] Je třeba doplnit, že i v případě upuštění od uložení trestního opatření má soud pro mládež podle § 11 odst. 2 ZSVM možnost vyřídit věc napomenutím mladistvého, či může přenechat postižení mladistvého zákonnému zástupci, škole, případně výchovnému zařízení.

V případě, že soud pro mládež považuje za potřebné po určitou dobu sledovat chování mladistvého, může dle § 14 ZSVM za splnění shodných podmínek jako v ustanovení § 11 ZSVM podmíněně upustit od uložení trestního opatření spolu se stanovením zkušební doby až po dobu trvání jednoho roku. Pokud tak učiní, může zároveň mladistvému uložit ochranné nebo výchovné opatření směřující k tomu, aby v budoucnu vedl řádný život, případně mladistvému uloží nahrazení škody, újmy či vydání bezdůvodného obohacení získaného proviněním. Pokud srovnáme toto ustanovení s ustanovením § 48 trestního zákoníku, tedy ustanovením upravujícím podmíněné upuštění od potrestání dospělých pachatelů, spatříme rozdíl zejména v tom, že v případě upuštění od potrestání dospělého pachatele uloží soud nad pachatelem obligatorně dohled úředníka Probační a mediační služby, zatímco v případě podmíněného upuštění od uložení trestního opatření zákon o soudnictví ve věcech mládeže takovýto obligatorní dohled nevyžaduje. Vyvstává tak otázka, zda by de lege ferenda nemělo být ustanovování dohledu obligatorně vyžadováno i v případě mladistvých pachatelů, jelikož kontrola řádného chování mladistvého a dodržování povinností uložených mladistvému soudem v případě upuštění od uložení trestního opatření je vzhledem k zajištění řádné výchovy mladistvého, která je jedním ze základních cílu zákona o soudnictví ve věcech mládeže minimálně stejně důležitá, ba možná dokonce důležitější než u pachatelů dospělých.

Soud pro mládež může dále upustit od uložení trestního opatření v případech stanovených v § 12 ZSVM. Výrazný rozdíl oproti upuštění od uložení trestního opatření

---

[72] § 11 odst. 1 písm. c, zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.
[73] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2012, sp. zn. 8 Tdo 128/2012, (uveřejněné pod č. 30/2013 Sb. rozh. tr.)

podle § 11 ZSVM spočívá v tom, že postup podle § 12 ZSVM není vázán na spáchání provinění, na které trestní zákoník stanoví trestní odnětí svobody s horní hranicí pěti let, tento postup tak lze při splnění konkrétních podmínek teoreticky uplatnit i v případě spáchání nejzávažnějších provinění. Dle § 12 písm. a) může soud pro mládež upustit od potrestání, pokud mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a dle soudu současně uložená zabezpečovací detence nebo ochranné léčení zajistí nápravu mladistvého lépe než trestní opatření. Obdobný důvod pro upuštění od potrestání je upraven i v § 47 odst. 1 trestního zákoníku s tím podstatným rozdílem, že v případě mladistvých může soud pro mládež upustit od uložení trestního opatření i v případě, že si mladistvý přivodil stav duševní poruchy vlastním zaviněním v důsledku požití návykové látky. Vzhledem k tomu, že ochranné léčení nebo zabezpečovací detence nastupuje zcela na místo trestního opatření a nahrazuje tak jeho účinky, je třeba srovnat možnosti působení trestních opatření a ochranného léčení nebo zabezpečovací detence, přičemž je nutno vycházet zejména z účelu ukládání trestních opatření a rovněž také z obecného účelu ukládání opatření mladistvým.[74] Dle ustanovení § 12 ZSVM může soud pro mládež upustit od potrestání také tehdy, pokud je vůči mladistvému užito ochranné nebo výchovné opatření a k dosažení účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže není třeba uložit trestní opatření. Toto ustanovení tak představuje možnost soudu pro mládež zvolit jako alternativu ke kterémukoliv trestnímu opatření uložení ochranného nebo výchovného opatření, přičemž východiskem pro tuto úpravu je předpoklad, že uložení výchovných nebo ochranných opatření může za určitých okolností mít stejné účinky jako uložení a výkon trestního opatření. Z tohoto důvodu je třeba i u aplikace této formy upuštění od uložení trestního opatření přihlížet k účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, jakož i k hlediskům individuální a generální prevence.[75]

[74] ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 114
[75] tamtéž s. 116

7. Specifika trestního řízení nad mladistvými

Obdobně jako specifika hmotněprávní úpravy, i zvláštní ustanovení o řízení proti mladistvým jsou upravena v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Dle učebnice od Jelínka a kol. jsou tato ustanovení charakteristická promítnutím potřeby zvýšené péče a individuálního přístupu k mladistvým z důvodu jejich věku. V případě řízení proti mladistvým také vystupuje do popředí zvláštní účel zákona, spočívající zejména ve výchovném a preventivním působení na mladistvého (§ 1 odst. 2 ZSVM), přičemž k naplnění tohoto účelu musí být v řízení zohledněn věk, rozumová a mravní vyspělost, zdravotní stav i osobní, rodinné a sociální problémy.[76]

Odchylná úprava zákona o soudnictví ve věcech mládeže se až na výjimky obecně použije v případě řízení o všech proviněních spáchaných mladistvým. Tyto výjimky stanovuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže v § 73 odst. 1, dle kterého se zvláštní ustanovení o trestním řízení ve věcech mladistvých neužijí ve dvou případech. Za prvé v situaci, kdy obviněný spáchal provinění jednak před dovršením osmnáctého roku a jednak po jeho dovršení a trestní zákoník stanoví na čin spáchaný po osmnáctém roku věku trest stejný nebo přísnější, nebo za druhé v situaci, kdy je trestní stíhání zahájeno až po dovršení devatenáctého roku věku.

7. 1. Základní zásady trestního řízení v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže

Oproti obecné úpravě trestního řízení proti dospělým pachatelům je řízení proti mladistvým ovládáno i některými dalšími zásadami, které jsou v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže speciálně upraveny pro tento typ řízení. To však neznamená, že by v řízení proti mladistvým nebyly aplikovány obecné zásady trestního řízení – tyto zásady mají v řízení proti mladistvým subsidiární charakter.

Jako první je v § 3 odst. 4 ZSVM z procesněprávních zásad upravena ta, která je v literatuře označená jako zásada zvláštního či specifického přístupu[77], a dle které je v řízení třeba postupovat s přihlédnutím ke specifickým faktorům, kterými jsou u mladistvého věk, zdravotní stav a rozumová a mravní vyspělost. Tento postup má za cíl minimalizovat dopad řízení na mladistvého tak, aby jeho další vývoj byl co možná

[76] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 741-742
[77] tamtéž s. 743

nejméně ohrožen a rovněž směřovat k tomu, aby byly projednávané činy včetně příčin a okolností, které umožnily jejich spáchání náležitě objasněny a aby byla za tyto činy vyvozena odpovědnost. Správně je zde, dle mého názoru, kladen důraz na zjištění příčin spáchaného činu, jelikož tyto mohou mít zcela jistě původ v okolnostech nezávislých na osobě mladistvého a mohou tak být velice dobrým vodítkem pro určení a aplikaci nejvhodnějšího opatření, které by mohlo zajistit odstranění těchto příčin a tím pádem zajistit správnou výchovu a nápravu mladistvého.

V § 3 odst. 4 ZSVM je rovněž upravena zásada spolupráce orgánu činného podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Učebnice od Jelínka a kol. tuto zásadu pojímá vzhledem k ustanovení § 40 odst. 1 poněkud rozsáhleji, neboť spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí doplňuje i o spolupráci se zájmovými sdruženími občanů a osobami realizující probační programy.[78] Činnosti orgánu sociálně-právní ochrany dětí a jeho role v řízení proti mladistvému je blíže popsána v podkapitole 7. 3.

Třetí zásadou je zásady ochrany soukromí a osobnosti mladistvého, která vyslovuje požadavek na ochranu osobních údajů a soukromí z důvodu ochrany před škodlivými vlivy, přičemž je zde výslovně akcentováno dodržování zásady presumpce neviny. Ochraně soukromí a osobních údajů mladistvého je rovněž věnována samostatná podkapitola této práce.

Čtvrtou zásadou upravenou v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže vztahující se k řízení proti mladistvému je zásada rychlosti, přičemž v literatuře může být tato zásada označena i jinak[79]. Dle této zásady má dítě mladší patnácti let nebo mladistvý v případě, že nestanoví zákon jinak, právo na projednání činu bez zbytečného odkladu a v přiměřené lhůtě. Projednání bez zbytečných odkladů je zvláště u mladistvých pachatelů bezesporu velice důležité, zásada rychlosti je však upravena i v ustanovení § 2 odst. 4 trestního řádu, dle kterého mají orgány činné v trestním řízení projednávat trestní věci urychleně a bez zbytečných průtahů. Vyvstává tak otázka, zda zvláštní zásada rychlosti řízení ve věcech mladistvých není v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže upravena nadbytečně, když vzhledem ke svému znění prakticky pouze opakuje znění obecné zásady rychlosti upravené v trestním řádu.

---

[78] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 180

[79] srov. ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUCHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní.* 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 643

Typický odraz restorativního pojetí zákona o soudnictví ve věcech mládež můžeme spatřit v § 3 odst. 7 ZSVM, který upravuje zásadu v literatuře označovanou jako zásadu uspokojení zájmů poškozeného[80], dle které řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže musí směřovat k dosáhnutí poškozeného náhrady škody či jiného přiměřeného zadostiučinění. Uspokojení poškozeného je totiž jedním z hlavních předpokladů obnovení narušených sociálních vazeb, což přesně odpovídá jedné z hlavních myšlenek restorativní justice.

7. 2. Zjišťování poměrů mladistvého

Dominantní část speciální úpravy zákona o soudnictví ve věcech mládeže týkající se dokazování je věnována zjišťování poměrů mladistvého. Dle důvodové zprávy k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže je dokazování třeba vést tak, aby byly vytvořeny podmínky pro potřebnou individualizaci řešení každého jednotlivého případu a zohlednění osoby mladistvého, přičemž právě k těmto účelům zjišťování poměrů mladistvého slouží.[81] Zákon o soudnictví ve věcech mládeže rozeznává při zjišťování poměrů mladistvého dva postupy, lišící se mírou podrobnosti takového zjišťování, a to postupy upravené v ustanoveních § 55 a 56 ZSVM. Základní postup zjišťování poměrů mladistvého dle § 55 ZSVM se vztahuje na všechny trestní věci mladistvých obviněných, ve kterých musí být vždy zjištěny příčiny jejich provinění a skutečnosti významné pro posouzení jejich osobních, rodinných i jiných poměrů. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže dále specifikuje, co má být předmětem zjišťování, přičemž se mimo jiné jedná o poznání osobnosti a dosavadního způsobu života mladistvého, jakož i stupeň jeho rozumového a mravního vývoje, či prostředí, v němž žil a byl vychován. I přes to, že v případě zjištění poměrů mladistvého dle § 55 ZSVM zákon výslovně neupravuje vnější formu, v jaké má být toto zjištění obsaženo, je touto formou v praxi zpravidla písemná zpráva.[82]

Druhým postupem, kterým dochází ke zjištění poměrů mladistvého je vypracování zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní

---

[80] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 743

[81] Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, sněmovní tisk č. 210/0 (4. období, 2002-2004) ze dne 6. 2. 2003 s. 63

[82] ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 498

situaci dle § 56 ZSVM. Rozdíl oproti obecnému zjišťování poměrů mladistvého spočívá zejména v podrobnosti zprávy, jelikož okruh zjišťovaných skutečností je v tomto případě rozsáhlejší. Postup spočívající ve vypracování zmíněné zprávy je postupem fakultativním a uplatní se pouze v případě, že je nezbytné zjistit podrobnější informace pro další postup v řízení. Zpráva o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci obligatorně vyžaduje písemnou formu.

Rozdíl mezi zprávami dle § 55 a § 56 ZSVM je i v zadavateli těchto zpráv. Vypracování zprávy o zjištění poměrů mladistvého ukládá jakýkoliv orgán činný podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, přičemž v praxi půjde nejčastěji o policejní orgán.[83] Oproti tomu vypracování zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého ukládá předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce.

Zmíněné subjekty ukládají vypracování těchto zpráv orgánu sociálně-právní ochraně dětí, případně Probační a mediační službě. V případě, že jsou vypracováním zprávy pověřeny obě instituce, je nezbytné zajistit jejich spolupráci a zamezit duplicitě informací. Orgán sociálně-právní ochrany dětí by se tak měl zaměřit zejména na zjištění osobní anamnézy mladistvého, jeho rodinné poměry včetně jeho vztahu k rodičům či záznamy o školní docházce a jeho prospěchu a chování, Probační a mediační služba a její pracovníci naopak na analýzu příčin provinění, zhodnocení možnosti pozitivních změn, postoji k provinění či ochotu mladistvého zajistit nápravu způsobených škod. Činnost probačních úředníků by se také měla koncentrovat na šetření příčin spáchání provinění vzhledem k možnosti vyřízení trestní věci cestou alternativních způsobů řízení již v přípravném řízení.[84] Obecně tak lze shrnout, že působnost a činnost orgánu sociálně-právní ochrany dětí by měla směřovat spíše vůči osobě mladistvého a jeho zázemí, zatímco Probační a mediační služby zejména ke spáchanému provinění a jeho následkům. Dle Šámala by zpracovatelem zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého měla být vzhledem k zaměření zprávy spíše Probační a mediační služba.[85]

---

[83] VEČERKA, K., HOLAS, J., TOMÁŠEK, J., DIBLÍKOVÁ, S., BLATNÍKOVÁ, Š. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. Studie (Institut pro kriminologii a sociální prevenci). s. 8

[84] tamtéž s. 8-14

[85] ŠÁMAL, P. § 55 [Zjištění poměrů mladistvého]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 497

Lze tak uzavřít, že i přes to, že zákon v současnosti nerozlišuje zpracovatele zpráv týkajících se zjišťování poměrů mladistvého, k určité diferenciaci a sdílení působnosti při zpracování přesto dochází, proto by bylo možná na místě uvažovat o možném zpřesnění zákonné úpravy.

7. 3. Soudy pro mládež a zvláštní požadavky odbornosti

7. 3. 1. Soudy pro mládež

Výkon soudnictví ve věcech mladistvých a ve věcech jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let vykonávají dle § 4 ZSVM soudy pro mládež. Soudem pro mládež zákon o soudnictví ve věcech mládeže rozumí dle § 2 odst. 2 písm. d) zvláštní senát anebo v zákonem stanovených případech předsedu takového senátu, případně samosoudce okresního, krajského, vrchního a Nejvyššího soudu. Na základě ustanovení § 41 odst. 2 ZSVM můžeme pro úkony přípravného řízení tento výčet rozšířit o soudce soudu pro mládež ovšem pouze pro případy, kdy nelze zajistit provedení úkonu orgánem činným podle ZSVM a kdy věc nelze odložit. Vyhláška ministerstva spravedlnosti č. 37/1992 Sb., pak v § 2 odst. 2 zakládá povinnost zajistit specializaci soudních oddělení při rozdělování věcí dle rozvrhu práce na trestním úseku mimo jiné zejména na řízení ve věcech mladistvých.

Pokud by ve věci mladistvého rozhodl soud obecný a nikoliv soud pro mládež, jedná se dle Vrchního soudu v Praze o podstatnou vadu řízení ve smyslu ustanovení § 258 odst. 1 písm. a) TŘ, přičemž jde o vadu, kterou nelze odstranit před odvolacím soudem.[86]

Zajímavou historickou paralelou je fakt, že zřízením zvláštních soudů pro mládež došlo k pomyslnému návratu k právní úpravě obsažené v zákoně č. 48/1931 Sb. o trestním soudnictví nad mládeží, jelikož od jeho zrušení v roce 1950 bylo soudnictví nad mládeží vykonáváno v rámci běžného soudnictví.

7. 3. 2. Místní příslušnost

S problematikou soudů pro mládež úzce souvisí i otázka příslušnosti soudů. Odchylně oproti obecné úpravě příslušnosti soudů upravené v trestním řádu upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže místní příslušnost. Dle § 37 odst. 1 ZSVM koná

[86] Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 2. 2005, sp. zn. 8 To 14/2005, (uveřejněné pod č. 41/2009 Sb. rozh. tr.)

řízení soud pro mládež, v jehož obvodu mladistvý bydlí, případně pokud mladistvý nemá stále bydliště soud, v jehož obvodu se zdržuje nebo pracuje. Pokud nelze místní příslušnost určit pomocí tohoto kritéria, koná podle § 37 odst. 2 ZSVM řízení soud pro mládež, v jehož obvodu bylo provinění spácháno, a pokud nedojde k určení místní příslušnosti ani tímto způsobem, koná řízení soud pro mládež, v jehož obvodu vyšel čin najevo. Pokud jde o bydliště mladistvého, není dle Nejvyššího soudu možné pouze mechanicky vycházet z formální adresy trvalého bydliště, ale je třeba ověřit, zda toto bydliště je skutečně místem, kde mladistvý fakticky žije. Za stálé bydliště je také možné považovat výchovné zařízení, ve kterém mladistvý vykonává ústavní nebo ochrannou výchovu, pokud se nejedná pouze o dočasný pobyt.[87] Dle důvodové zprávy zvolil zákonodárce tuto odchylnou úpravu z důvodu účelnosti řízení, jelikož právě v místě bydliště lze nejlépe zajistit spolupráci s Probační a mediační službou, orgánem sociálně-právní ochrany dítěte a rodinou osoby, proti níž se řízení vede, a tím pádem zajistit naplnění výchovného účelu řízení a působení na takovou osobu i po skončení řízení. Touto úpravou došlo pouze k prohloubení a rozšíření tehdejší dosavadní úpravy obsažené v ustanovení § 295 trestního řádu, které zakládalo možnost soudu postoupit věc z důvodu prospěchu mladistvého soudu, v jehož obvodě mladistvý bydlí, případně soudu, u něhož je konání řízení nejúčelnější. V nové právní úpravě je tak již určení místní příslušnosti dle bydliště mladistvého nikoliv možností, ale pravidlem.[88] Možnost postoupit věc z důvodu prospěchu mladistvého však v právní úpravě zákona o soudnictví ve věcech mládeže zůstala, jelikož dle § 39 ZSVM může příslušný soud postoupit věc tomu soudu, u něhož je konání řízení se zřetelem na zájmy mladistvého nejúčelnější, což však v zákoně není blíže rozvedeno. Dle Nejvyššího soudu je tak třeba při postoupení věci sledovat a tím pádem prospěch a zájmy mladistvého spatřovat zejména ve výchovném působení trestního řízení na mladistvého, tedy to, aby bylo užito takové opatření, které na něho bude působit takovým způsobem, aby se v budoucnu již nedopustil dalšího provinění, přičemž je třeba mít na zřeteli i budoucí společenské uplatnění mladistvého dle § 1 odst. 2 ZSVM. Hledisko účelnosti pak musí respektovat pravidla zakotvená v § 40 ZSVM, tedy pravidla týkající se spolupráce s Probační a mediační službou, orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími

[87] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 2. 2007, sp. zn. 8 Tdo 11/2007, (uveřejněné pod č. 15/2008 Sb. rozh. tr.)

[88] Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, sněmovní tisk č. 210/0 (4. období, 2002-2004) ze dne 6. 2. 2003 s. 58

občanů a osobami realizujícími probační programy. Jako důvod pro postoupení dle § 39 nepostačí toliko rychlost a hospodárnost řízení proti mladistvému.[89] Soud pro mládež může dle Nejvyššího soudu postoupit věc mladistvého dle § 39 ZSVM v kterémkoliv stádiu řízení, dokonce i po nařízení hlavního líčení.[90]

7. 3. 3 Společné řízení

Podle ustanovení § 38 ZSVM se o všech proviněních mladistvého a proti mladistvým, jejichž provinění spolu souvisí, koná společné řízení. Obdobně jako u obecné úpravy je tak možné konat společné řízení je-li dána souvislost subjektivní nebo objektivní,[91] oproti obecné úpravě je však v případě úpravy dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže konání společného řízení podmíněno na jedné straně vhodností z hlediska všestranného a objektivního objasnění věci a hospodárností a rychlostí řízení, na straně druhé pak přihlédnutím k osobám mladistvým, ohledně nichž se koná společné řízení.

Až na výjimečné případy je podle § 38 odst. 2 ZSVM omezena možnost konání společného řízení proti mladistvému a dospělému. Pro to, aby mohlo být společné řízení proti mladistvému a dospělému konáno, musí být naplněny dvě podmínky. Nejprve je nezbytné, aby společné řízení bylo nutné pro všestranné a objektivní objasnění věci, přičemž zároveň musí být splněna i negativní podmínka, která stanoví, že společné řízení nesmí být na újmu mladistvého. Dle Nejvyššího soudu je tak při rozhodování o provedení společného řízení nezbytné prvotně a zásadně sledovat zájem mladistvého, přičemž se nepřihlíží k tomu, jaký bude mít společné řízení dopad na dospělého obviněného, jelikož mu v tomto řízení není přiznáno žádné chráněné postavení.[92] Dle Šámala a Šámalové tak zmíněné ustanovení dopadne na případy, kdy soud nebude mít pro dosažení spravedlivého řízení jinou možnost, než vést společné řízení, v praxi pak zejména na případy, kdy je mladistvý usvědčován dospělým obžalovaným, který by v případě oddělených řízení byl v postavení svědka, který by měl právo odepřít výpověď. Zcela mimořádné by pak mělo být konání společného řízení proti

[89] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. 8 Td 22/2008, (uveřejněné pod č. 11/2009 Sb. rozh. tr.)
[90] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2009, sp. zn. 8 Td 28/2009
[91] srov. FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA, T. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 145
[92] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 2. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1515/2015, (uveřejněné pod č. 42/2016 Sb. rozh. tr.)

mladistvému a jeho rodičům, jelikož tato společná řízení bude zásadně vylučovat požadavek, aby společné řízení nebylo na újmu mladistvého.[93]

Pokud již bude společné řízení proti mladistvému a dospělému konáno, provede toto řízení soud pro mládež, který i v tomto řízení užije vůči mladistvému ustanovení zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Nebudou-li splněny podmínky pro konání společného řízení proti mladistvému a dospělému pachateli, je dle § 38 odst. 3 ZSVM povinností soudu pro mládež v případě společně podané obžaloby vyloučit věc dospělého a postoupit ji příslušnému soudu.

7. 3. 4. Zvláštní požadavky odbornosti

Velký důraz klade zákon o soudnictví ve věcech mládeže na požadavek zvýšené odbornosti orgánů, které jsou činné podle tohoto zákona. Na úrovni základních zásad, konkrétně v ustanovení § 3 odst. 8 ZSVM je stanoveno, že: *„soudci, státní zástupci, příslušníci policejních orgánů a úředníci Probační a mediační služby působící v trestních věcech mládeže musí mít zvláštní průpravu pro zacházení s mládeží*. V řízení proti mladistvým je pak dle § 36 ZSVM třeba dbát toho, aby vyšetřování, projednávání a rozhodování bylo svěřeno osobám znalých otázek souvisejících s výchovou mládeže.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže tak stanovuje poměrně obecné požadavky, avšak blíže neupravuje co je obsahem této speciální průpravy, případně co se rozumí znalostí otázek souvisejících s výchovou mládeže. Na tuto otázku neodpovídá ani důvodová zpráva k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže, která rovněž pouze velice obecně uvádí, že soudci, státní zástupce a úředníci Probační a mediační služby budou vybírány z osob majících dostatek životních zkušeností a musí být seznámeni s otázkami souvisejícími s vývojem a výchovou mládeže, a že speciální vzdělávání výše zmíněných osob bude zajišťovat Ministerstvo spravedlnosti prostřednictvím Justiční akademie.[94] Aby bylo možné získat bližší představu o tom, co se skrývá pod obecnou úpravou v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, je třeba zaměřit pozornost jiným směrem než ke zmíněným pramenům. Dle Válkové by měla justiční akademie zprostředkovat především poznatky z oboru kriminologie, vývojové psychologie, dětské

---

[93] ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. § 38 [Společné řízení]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 376

[94] Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, sněmovní tisk č. 210/0 (4. období, 2002-2004) ze dne 6. 2. 2003 s. 48 a 58

psychiatrie, speciální pedagogiky a sociální práce.[95] Názor, že výkon soudnictví ve věcech mládeže by měli zajišťovat zásadně soudci se zkušenostmi i z jiných oborů pak zastávají i další autoři.[96]

7. 4. Role orgánu sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační služby v řízení proti mladistvému

Jednou ze základních zásad, na které je zákon o soudnictví ve věcech mládež postaven je zásada spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Vedle spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí mají orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže dle ustanovení § 36 ZSVM postupovat rovněž ve spolupráci s Probační a mediační službou, od které se spolupráce s orgánem sociálně-právní ochrany dětí rovněž vyžaduje. Dle ustanovení § 40 odst. 1 ZSVM má spolupráce orgánů činných podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a úředníků Probační a mediační služby s orgánem sociálně-právní ochrany dětí směřovat zejména k dosažení výchovných a preventivních cílů, zároveň má vytvořit podmínky pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí a včas reagovat na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených a dalších subjektů dotčených trestnou činností. Nutno dodat, že ustanovení § 40 ZSVM a cíle v něm obsažené se dotýkají rovněž spolupráce se zájmovými sdruženími a osobami realizujícími probační programy.

7. 4. 1. Orgán sociálně-právní ochrany dětí

Orgány sociálně-právní ochrany dětí se dle zákona č. 359/1999 Sb., *o sociálně-právní ochraně dětí* (dále „zákon o sociálně-právní ochraně dětí“) rozumí krajské úřady, obecní úřady obcí s rozšířenou působností, obecní úřady a újezdní úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí a krajské pobočky Úřadu práce.[97] Tyto orgány zajišťují sociálně-právní ochranu dítěte, která spočívá zejména v ochraně práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte včetně jeho jmění, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být

[95] VÁLKOVÁ, H. § 3 [Základní zásady]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 31

[96] srov. ŠÁMALOVÁ, M. *Místní příslušnost v řízení v trestních věcech mladistvých*. Trestněprávní revue. 2010, č. 11, 346-353

[97] § 4 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

vychováváno ve vlastní rodině.[98] Pro účely řízení proti mladistvým je významný obecní úřad obce s rozšířenou působností, neboť tento je dle § 33 odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí příslušný podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže.

V trestním řízení proti mladistvému disponuje orgán sociálně-právní ochrany dětí poměrně rozsáhlými procesními pravomocemi. Role orgánu sociálně-právní ochrany dětí v řízení začíná již na samém začátku, jelikož dle § 60 ZSVM, musí být informován o zahájení trestního stíhání proti mladistvému. Dle Šámala není nutné přímo doručovat usnesení o zahájení trestního stíhání, postačí jakékoliv informování s popisem skutku a kvalifikací provinění.[99] Dle důvodové zprávy má povinnost informovat orgán sociálně-právní ochrany dětí o zahájení trestního stíhání mladistvých zajistit co nejširší uplatnění procesních alternativ ke standardnímu trestnímu řízení, případně opatření, které nejsou spojeny s trestem odnětí svobody, v co nejrannějších stádiích řízení.[100] Orgán sociálně-právní ochrany dětí je třeba dle § 46 odst. 2 ZSVM bez zbytečného odkladu vyrozumět o zadržení, zatčení a vzetí mladistvého do vazby.

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je dle § 64 odst. 2 ZSVM třeba rovněž informovat o nařízeném hlavním líčení a veřejném zasedání, při kterém má jeho zástupce právo činit návrhy, dávat vyslýchaným otázky, rovněž může po mladistvém pronést závěrečnou řeč. Dle § 67 ZSVM se orgánu sociálně-právní ochrany dětí doručuje vždy opis rozsudku a v případě, že zástupce příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebyl přítomen při vyhlášení usnesení, proti kterému je přípustná stížnost, nebo kterým se zastavuje nebo přerušuje, nebo věc postupuje, doručí se mu i opis takového usnesení. Na tato oprávnění navazuje dle § 72 odst. 1 ZSVM možnost příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí podávat opravné prostředky i proti vůli mladistvého.

Příslušnému orgánu sociálně-právní ochraně dětí může být na základě ustanovení § 56 odst. 2 ZSVM rovněž uloženo vypracování zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a jeho aktuální životní situaci.

---

[98] § 1 odst. 1 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

[99] ŠÁMAL, P. § 60 [Zahájení trestního stíhání]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 525

[100] Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, sněmovní tisk č. 210/0 (4. období, 2002-2004) ze dne 6. 2. 2003 s. 64

Závěrem je třeba dodat, že na základě ustanovení § 73 odst. 2 se ustanovení zákona o soudnictví ve věcech mládeže o účasti orgánu sociálně-právní ochrany dětí neužijí, jestliže se konkrétní úkon provádí po dovršení devatenáctého roku mladistvého.

7. 4. 2. Probační a mediační služba

Dle § 1 odst. 1 zákona č. 257/2000 Sb., *o Probační a mediační službě* (dále „zákon o Probační a mediační službě") provádí Probační a mediační služba úkony probace a mediace ve věcech projednávaných v trestním řízení. Probací se dle § 2 odst. 1 zákona o Probační a mediační službě rozumí mimo jiné organizování a vykonávání dohledu nad obviněným, kontrola výkonu trestů nespojených s odnětím svobody, individuální pomoc obviněnému či působení na něj, aby vedl řádný život a vyhověl soudem nebo státním zástupcem uloženým podmínkám. Dle Žatecké je tato činnost založena na kombinaci tří prvků, a to kontroly, pomoci a poradenství. Její uplatňování má vést ke zvýšené účinnosti sankce stejně jako k dosažení vyváženého poměru mezi trestní represí a prevencí.[101] Mediací zákon o Probační a mediační službě v § 2 odst. 2 rozumí mimosoudní zprostředkování za účelem řešení sporu mezi obviněným a poškozeným a činnost, která směřuje k urovnání konfliktního stavu a je vykonávána v souvislosti s trestním řízením. Žatecká chápe proces mediace jako neformální proces urovnání konfliktů spojených s trestným činem a zprostředkování alternativního řešení trestních věcí usměrňovaných třetí osobou, jehož cílem není jen potrestání obviněného či odškodnění obviněného, ale hlavně nalezení řešení akceptovatelného pro obě strany.[102]

Obdobně jako orgán sociálně-právní ochrany dětí, i Probační a mediační služba hraje v řízení proti mladistvému významnou roli a je nadána určitými pravomocemi. Stejně jako orgán sociálně-právní ochrany dětí je i Probační a mediační službu třeba informovat o zahájení trestního stíhání mladistvého a doručit jí opis rozsudku, Probační a mediační službě může být rovněž uloženo vypracování zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a jeho aktuální životní situaci dle § 56 ZSVM. Probační úředník je v tomto případě dle Městského soudu v Praze povinen uposlechnout pokyn soudu k provedení šetření o osobních poměrech mladistvého ve stadiu řízení před rozhodnutím ve věci i v případě, že s tím mladistvý nesouhlasí. Rovněž pochybnosti o

[101] ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007. Právo (Key Publishing). s. 21
[102] tamtéž s. 28

vině mladistvého nemohou být důvodem, pro který by probační úředník mohl odmítnout poskytnutí součinnosti soudu, jelikož probačnímu úředníkovi posuzování viny mladistvého nepřísluší.[103]

Příslušné středisko Probační a mediační služby je třeba dle § 46 odst. 2 ZSVM rovněž bez zbytečného odkladu informovat o zadržení, zatčení a vzetí mladistvého od vazby. Oproti orgánu sociálně-právní ochrany dětí však může role Probační a mediační služby pokračovat i po propuštění mladistvého z vazby. Dle ustanovení § 47 odst. 7 ZSVM lze totiž nad mladistvým po propuštění z vazby nařídit dohled probačního úředníka, který může trvat až do skončení trestního stíhání. Dle Šámala jsou důvodem tohoto dozoru velice krátké lhůty trvání vazby a potřeba zajistit přítomnost mladistvého u úkonů trestního řízení ve věcech mladistvých.[104]

Úlohu, která vyplývá z jedné ze dvou jejích základních funkcí, může Probační a mediační služba plnit během předběžného projednání obžaloby. Na základě ustanovení § 61 odst. 1 ZSVM může předseda senátu požádat probačního úředníka o mimosoudní zprostředkování mezi obviněným za účelem podmíněného zastavení trestního stíhání nebo narovnání.

Nejvýznamnější je však role Probační a mediační služby v řízení proti mladistvým při výkonu rozhodnutí. Působnost Probační a mediační služby je v tomto případě upravena v § 75 odst. 1 ZSVM, který stanoví, že Probační a mediační služba zajišťuje v řízení podle tohoto zákona dohled nad mladistvým a v případech, kdy nedošlo k uložení dohledu, provádí úkony směřující k tomu, aby mladistvý vedl řádný život ve zkušební době, která mu byla v taxativně stanovených případech uložena. K povinnostem probačního úředníka při výkonu dohledu se rovněž vyjádřil Městský soud v Praze. Dle tohoto soudu musí probační úředník bez zbytečného odkladu zpracovat program jeho výkonu, který musí zahrnovat aktivity jak kontrolní, tak i potřebnou pomoc mladistvému, a který musí odpovídat aktuálním životním poměrům mladistvého. Za tímto účelem také musí probační úředník pravidelně navštěvovat mladistvého v jeho bydlišti a škole.[105]

---

[103] Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2005, sp. zn. 63 Tm 1/05

[104] ŠÁMAL, P. § 47 [Trvání vazby]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 447

[105] Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2005, sp. zn. 63 Tm 1/05

7. 5. Postavení a práva zákonného zástupce a opatrovníka

7. 5. 1. Zákonný zástupce

V řízení proti mladistvému hraje významnou roli osoba zákonného zástupce mladistvého. Odpověď na otázku, kdo může být zákonným zástupcem mladistvého, je třeba hledat v předpisech soukromého práva, konkrétně pak v občanském zákoníku. Zákonným zástupcem mladistvého je třeba na základě § 892 odst. 1 občanského zákoníku rozumět zejména jeho rodiče, stejné postavení jako rodič mladistvého má pak dle § 832 odst. 1 občanského zákoníku také jeho osvojitel. Zákonným zástupcem mladistvého je rovněž jeho poručník, jelikož dle § 928 odst. 1 občanského zákoníku má vůči dítěti v zásadě všechna práva a povinnosti jako rodič.[106]

Páva zákonného zástupce jsou upravena v ustanovení § 43 odst. 1 ZSVM. Zákonný zástupce mladistvého je tak oprávněn mladistvému zvolit obhájce, činit za něj návrhy, podávat žádosti a opravné prostředky a zúčastnit se úkonů, kterých se může zúčastnit mladistvý. Zákonný zástupce může tato práva vykonávat ve prospěch mladistvého i proti jeho vůli. Zákonný zástupce může rovněž pokládat otázky vyslýchaným osobám, nahlížet do spisů a činit si z nich výpisky a poznámky, případně pořizovat jejich kopie. Zákonný zástupce v tomto případě vykonává práva nikoliv jménem svým, ale jménem obviněného mladistvého.[107]

Vzhledem k právu zákonného zástupce podávat opravné prostředky i proti vůli mladistvého je nezbytné srovnat znění ustanovení § 72 odst. 1 ZSVM, dle kterého může zákonný zástupce podat odvolání i dovolání proti vůli mladistvého, který není plně svéprávný. Je tak otázkou, jak toto ustanovení vykládat, když v ustanovení § 43 ZSVM je zakotveno obecné právo zákonného zástupce podat jakýkoliv opravný prostředek proti vůli jakéhokoliv mladistvého, tedy ne pouze toho, jehož svéprávnost byla omezena.

K problematice podání opraveného prostředku za mladistvého, konkrétně k otázce podání stížnosti za mladistvého se vyjádřil Nejvyšší soud, který se zabýval otázkou, kdy může zákonný zástupce podat stížnost právě jako zákonný zástupce a nikoliv pouze jako příbuzný v pokolení přímém dle § 72 odst. 2 ZSVM. Toto rozlišení

---

[106] srov. DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016. s. 244

[107] ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 405

má velký význam vzhledem ke lhůtě, ve které je možné tuto stížnost podat. Zatímco příbuznému v pokolení přímém končí lhůta k podání stížnosti týmž dnem jako mladistvému, lhůta pro podání opravného prostředku zákonnému zástupci běží od nejpozdějšího doručení rozhodnutí, přičemž se toto rozhodnutí doručuje vedle mladistvého a zákonného zástupce rovněž obhájci případně opatrovníku mladistvého. Dle Nejvyššího soudu je odlišujícím hlediskem mezi zákonným zástupcem a příbuzným v pokolení přímém samostatné doručení rozhodnutí, jelikož toto se doručuje zákonnému zástupci, nikoliv však příbuznému v pokolení přímém. Zákonný zástupce (nejčastěji rodič) tak může podat stížnost v postavení zákonného zástupce, pokud je mu takto samostatně doručováno.[108]

Rozsah oprávnění zákonného zástupce je však mnohem širší než je výčet obsažený v ustanovení § 43 ZSVM. Zákonný zástupce má podobně jako orgán sociálně-právní ochrany dětí právo na informování o zahájení trestního stíhání (§ 60 ZSVM), doručení opisu obžaloby (§ 64 odst. 2 ZSVM), vyrozumění o hlavním líčení či veřejném zasedání (§ 64 odst. 2 ZSVM). Zákonnému zástupci je také třeba vždy doručit opis rozsudku a oznámit usnesení, proti němuž má mladistvý, který není plně svéprávný podat stížnost.

7. 5. 2. Opatrovník

Novelou č. 55/2017 Sb. byla práva náležející zákonnému zástupci rozšířena i na opatrovníka mladistvého. Dle důvodové zprávy k této novele se jedná o reakci na novou právní úpravu občanského zákoníku, kterou došlo k oddělení pojmu zákonného zástupce od pojmu opatrovníka, tudíž bylo nutné přiznat práva náležející zákonnému zástupci rovněž opatrovníku ustanovenému civilním soudem.

Opatrovníka může dle § 43 odst. 2 ZSVM ustanovit mladistvému i předseda senátu, případně v přípravném řízení státní zástupce. Ustanovit opatrovníka tímto způsobem lze v případě, že zákonný zástupce nebo opatrovník, nemohou vykonávat svá práva, případně nebyl-li opatrovník dosud ustanoven v občanskoprávním řízení, ačkoliv pro to byly dány podmínky, a hrozí nebezpečí z prodlení. Opatrovník se v tomto případě ustanovuje právě k výkonu těch práv, která nemůže vykonávat zákonný zástupce, případně opatrovník jmenovaný v občanskoprávním řízení. Možnost jmenovat opatrovníka v případě, že tento nebyl dosud jmenován v občanskoprávním řízení, byla

[108] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2017, sp. zn. 8 Tz 47/2017, (uveřejněný pod č. 10/2018 Sb. rozh. tr.)

do ZSVMV rovněž vtělena novelou č. 55/2017 Sb. V případě, že není opatrovníkem ustanovený advokát, je vždy třeba, aby dotyčná osoba s ustanovením souhlasila. Ustanovit pak nelze osobu, u níž lze mít z důvodu vlastního zájmu na výsledku řízení důvodnou obavu, že nebude řádně hájit zájmy mladistvého.

Pro úplnost je k novele č. 55/2017 Sb., třeba dodat, že rovněž reagovala na nahrazení souhrnného pojmu „osoba s omezenou způsobilostí k právním úkonům" pojmy „osoba, jejíž svéprávnost byla omezena" a „osoba, která není plně svéprávná". Z tohoto důvodu byla do zákona o soudnictví ve věcech mládeže doplněna ustanovení, která byla do účinnosti novely obsažena pouze v trestním řádu, a která byla obecně použitelná pro všechny osoby s omezenou způsobilostí k právním úkonům, tedy i na mladistvé.[109]

7. 6. Vazba a jiné způsoby zajištění mladistvých

Vazba obecně dle učebnice od Jelínka a kol. představuje nejzávažnější trestněprocesní zajišťovací opatření, jehož účelem je zajistit obviněného pro účely trestního řízení a výkonu trestu a zabránit obviněnému mařit či ztěžovat provádění důkazů, vyhýbat se trestnímu řízení nebo trestu, nebo mu zabránit v dokonání trestného činu nebo v páchání nové trestné činnosti.[110] Vazbu jako nejzazší prostředek vnímají i další autoři, dle kterých by měla vazba představovat prostředek „ultima ratio".[111]

Jako opatření, které by mělo být zcela výjimečné a striktně omezené zákonem vnímá vazbu i důvodová zpráva k zákonu o soudnictví ve věcech mládeže.[112] Dle Šámala je příčinou takového vnímání vazby skutečnost, že již samotné vzetí do vazby a jeho pobyt zde má na mladistvé velmi nepříznivý vliv, zejména z důvodu izolace mladistvého od jeho rodinného a sociálního prostředí či závažných důsledků psychologických a sociálních.[113] Vzhledem k těmto skutečnostem přináší úprava vazby

---

[109] Důvodová zpráva k zákonu č. 55/2017 Sb., sněmovní tisk č. 753/0 (7. období, 2013-2017) ze dne 29. 3. 2016 s. 88-89

[110] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 316

[111] srov. FENYK, J., CÍSAŘOVÁ, D., GŘIVNA, T. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 279

[112] Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, sněmovní tisk č. 210/0 (4. období, 2002-2004) ze dne 6. 2. 2003 s. 61

[113] ŠÁMAL, P. § 46 [Vazba mladistvého]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 423-424

mladistvých v zákoně o soudnictví ve věcech mládež oproti úpravě v trestním řádu další omezení.

7. 6. 1. Délka trvání vazby

Nejvýznamnější odchylkou oproti obecné úpravě je stanovení kratší přípustné doby trvání vazby. Dle § 47 odst. 1 ZSVM nesmí vazba v řízení ve věcech mladistvých trvat déle než dva měsíce a v případě, že se jedná o zvlášť závažné provinění ne déle než šest měsíců. Vazba mladistvého může být následně prodloužena nejdéle o další dva, respektive šest měsíců, a to pouze jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem pro mládež. Je-li však mladistvý vzat do vazby z důvodu dle § 67 písm. b) trestního řádu, tedy do tzv. vazby koluzní, uplatní se i v případech mladistvých omezení dle § 72a odst. 3 trestního řádu, dle kterého může koluzní vazba trvat nejdéle tři měsíce, což neplatí pouze v případě, pokud bylo zjištěno, že obviněný již působil na svědky případně spoluobviněné či jinak mařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání. Pokud soud pro mládež nevyužije při prodloužení vazby maximální možné doby, o kterou lze tuto vazbu prodloužit, nemůže dle Městského soudu v Praze již znovu rozhodnout o dalším prodloužení vazby, a to ani o dobu o kterou původní prodloužení nedosahovalo maximální možné doby prodloužení.[114] Rovněž je třeba přihlížet k obecnému omezení délky trvání vazby v ustanovení § 72a odst. 1 trestního řádu, dle kterého může vazba trvat v přípravném řízení a v řízení před soudem jen nezbytně nutnou dobu. Lhůty pro trvání vazby se dle § 47 odst. 5 ZSVM počítají v případě zatčení či zadržení mladistvého od doby, kdy k takovému zatčení nebo zadržení došlo, v případě, že zatčení či zadržení nepředcházelo od doby, kdy došlo k omezení osobní svobody mladistvého na základě rozhodnutí o vazbě.

O případném prodloužení vazby rozhoduje v přípravném řízení dle § 47 odst. 1 ZSVM soudce okresního soudu pro mládež na návrh státního zástupce, o prodloužení vazby v řízení před soudem pak soudce soudu pro mládež nadřízeného soudu pro mládež, který je příslušný věc projednat, nebo který věc již projednává. Dle Nejvyššího soudu je nadřízeným soudem krajský soud v případě, že v prvním stupni rozhodoval soud okresní a vrchní soud v případě, že v první stupni rozhodoval soud krajský, nikdy soud Nejvyšší.[115]

---

[114] Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 13. 4. 2005, sp. zn. 63 Tm 3/2005

[115] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 9. 2004, sp. zn. 8 Tvo 42/2004, (uveřejněné pod č. 12/2005 Sb. rozh. tr.)

7. 6. 2. Opatření nahrazující vazbu

Dle § 46 odst. 1 ZSVM lze mladistvého vzít do vazby pouze, pokud účelu vazby nelze dosáhnout jinak. Výrazně je tak vyzdvižen subsidiární charakter vazby, jelikož záměrem zákonodárce bylo co možná nejširší využívání náhradních zajišťovacích opatření, především nahrazení vazby zárukou, dohledem, slibem, umístěním v péči důvěryhodné osoby, nad rámec zákonné úpravy zákonodárce hovoří rovněž o ústavní výchově.[116] V ustanovení § 49 odst. 2 ZSVM je tento výčet rozšířen rovněž o peněžitou záruku. Podpůrný charakter vazby mladistvého vyplývá rovněž z ustanovení § 48 ZSVM, dle kterého jsou všechny orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže povinny v každém období trestního stíhání zkoumat, zda důvody vazby trvají či zda se nezměnily a rovněž zda nelze další výkon vazby nahradit jiným opatřením s tím, že jakmile bude takové náhradní opatření zajištěno, musí být mladistvý bez zbytečného odkladu propuštěn z vazby.

Speciálně je v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže upravena náhrada vazby mladistvého jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby. Dle Šámala musí být touto důvěryhodnou osobou osoba z širší rodiny mladistvého, případně z jeho blízkého sociálního okolí, požívající u mladistvého přirozené i sociální autority, která je vzhledem ke svým osobním a rodinným poměrům schopna pečovat o mladistvého, u něhož je dáno důvodné podezření ze spáchání provinění. Důvěryhodná osoba by pak měla zajistit, aby se mladistvý zdržel páchání dalších provinění a nemařil objasňování skutečností závažných pro trestní stíhání, a zejména převzít odpovědnost za to, že se mladistvý dostaví na předvolání orgánů činného podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, případně splní další podmínky, které stanoví soud nebo státní zástupce.[117]

Pro to, aby mohl být mladistvý svěřen do péče důvěryhodné osoby, musí být kumulativně splněny dvě podmínky upravené v ustanovení § 50 odst. 1 ZSVM, přičemž první z podmínek se týká „kvality“ důvěryhodné osoby a požadavků na ni, druhá podmínka se pak vztahuje k osobě mladistvého. Mladistvý tak může být svěřen pouze do péče takové osoby, která je ochotná a schopná ujmout se péče o mladistvého a dohledu nad ním, a která se písemně zaváže k péči o mladistvého a rovněž k převzetí

---

[116] Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, sněmovní tisk č. 210/0 (4. období, 2002-2004) ze dne 6. 2. 2003 s. 61

[117] ŠÁMAL, P. § 50 [Náhrada vazby mladistvého jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 467

odpovědnosti za to, že se mladistvý na předvolání dostaví k orgánu činnému podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a splní i další podmínky, které určí soud. Zároveň je třeba souhlas mladistvého s jeho svěřením do péče a rovněž jeho písemný závazek, že se bude chovat podle dohodnutých podmínek a splní i další podmínky stanovené soudem pro mládež. V případě, že důvěryhodná osoba nebo mladistvý své závazky neplní, rozhodne na základě ustanovení § 50 odst. 2 ZSVM orgán rozhodující o vazbě, že důvěryhodnou osobu i mladistvého zprostí jejich závazků a současně určí jinou důvěryhodnou osobu, případně přijme jiné opatření nahrazující vazbu, nebo rozhodne o vazbě či vydá příkaz k zatčení.

7. 6. 3. Zadržení mladistvého

Pouze velmi okrajově se zákon o soudnictví ve věcech mládeže věnuje zadržení mladistvého. Veškerá úprava se vztahuje pouze k umístění mladistvého v policejní cele, ve které se zadržení vykonává. Dle ustanovení § 51 odst. 1 ZSVM musí být mladistvý, který v době zadržení nedovršil osmnácti let věku oddělený od zadržených dospělých. Ve druhém odstavci zmíněného ustanovení jsou stanoveny výjimky, dle kterých mladistvý nemusí být oddělen od dospělých v případě, že nemůže být zadržen na místě určeném pro výkon zadržení mladistvých vzhledem k nutnosti zajistit bezpečnost jeho nebo jiných, dále pak v případě, že není k dispozici dosažitelné místo pro zadržení mladistvých. Na toto ustanovení navazuje ustanovení § 30 zákona č. 273/2008 Sb., *o Policii České republiky* dle kterého se do cel umisťují dospělí a mladší osmnácti let odděleně.

7. 7. Právo mladistvého na obhajobu

7. 7. 1. Nutná obhajoba

Oproti obecné úpravě je v případě řízení proti mladistvým podstatně rozšířen institut nutné obhajoby, přičemž dle zákonodárce je toto široké pojímání institutu nutné obhajoby výrazem nedostatečné schopnosti mladistvého náležitě se hájit.[118] Výraznou odchylkou je zejména časový okamžik, ke kterému se váže vznik povinnosti být zastoupen obhájcem. Zatímco v obecné úpravě dle § 36 trestního řádu se tato povinnost

[118] Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, sněmovní tisk č. 210/0 (4. období, 2002-2004) ze dne 6. 2. 2003 s. 60

vztahuje k osobě obviněného, tedy vzniká k okamžiku zahájení trestního stíhání, počátek nutné obhajoby v případě mladistvých nastává již okamžikem dřívějším. Dle ustanovení § 42 odst. 2 ZSVM musí mít mladistvý obhájce v okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže nebo provedeny úkony podle trestního řádu, a to i úkony neodkladné a neopakovatelné. V případě neodkladných a neopakovatelných úkonů však obhájce nemusí být mladistvému zajištěn, pokud nelze provedení úkonu odložit a vyrozumění obhájce o něm nelze zajistit. Problematický je v tomto případě však pojem *„opatření podle tohoto zákona“*, jelikož pojem opatření má v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže svůj specifický význam stanovený v ustanovení § 2 odst. 2 písm. b) ZSVM a tak není zcela jisté, zda zákonodárce pod tímto pojmem rozumí pouze výchovná, ochranná a trestní opatření, nebo i jiné obecnější úkony, což předpokládá například Šámal a Šámalová.[119] Pokud jde o úkony podle trestního řádu, pak dle Nejvyššího soudu zakládají důvod nutné obhajoby pouze tehdy, pokud jsou namířeny proti mladistvému jako osobě, proti které se řízení vede, nikoliv ty, které jsou prováděny v jiných věcech, i když je mladistvý jejich součástí.[120]

Nutná obhajoba je u mladistvého dána rovněž ve vykonávacím řízení dle § 42 odst. 2 písm. b) ZSVM a dle § 42 odst. 2 písm. c) ZSVM v řízení o stížnosti pro porušení zákona, o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení, rozhoduje-li soud pro mládež ve veřejném zasedání. Povinnost být zastoupen obhájcem je ve všech zmíněných případech dána do dovršení osmnáctého roku věku. Tak tomu ovšem nebylo vždy. Před účinností novely č. 459/2011 Sb., byla povinnost nutné obhajoby dána v případě podmíněného propuštění z výkonu trestního opatření odnětí svobody mladistvého, v řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení všem, co v době konání veřejného zasedání nedovršili devatenácti let.

7. 7. 2. Obhájce

Dílčí odchylky se v úpravě zákona o soudnictví ve věcech mládeže vztahují i k osobě obhájce. Speciální úprava v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže rozšiřuje

[119] srov. ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. § 42 [Práva mladistvého]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. *Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 399

[120] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009, sp. zn. 8 Tdo 583/2009, (uveřejněné pod č. 3/2010 Sb. rozh. tr.)

možnosti, pro které lze vyloučit advokáta jako zvoleného obhájce dle § 37a trestního řádu, případně zprostit obhájce povinnosti obhajování dle § 40a trestního řádu o další důvod. Tímto důvodem je dle § 44 odst. 1 ZSVM skutečnost, že obhájce současně zastupuje osobu, jejíž zájmy si odporují se zájmy mladistvého, obhájcem nemůže být ani ten, který je mladistvému touto osobou zvolen.

V případě, že si mladistvý sám nezvolí obhájce a práva zvolit obhájce dle § 43 odst. 1 ZSVM nevyužije ani zákonný zástupce mladistvého či jeho opatrovník, může mladistvému zvolit obhájce dle § 44 odst. 2 ZSVM i proti jeho vůli jeho příbuzný v pokolení přímém, sourozenec, osvojitel manžel nebo druh, případně zúčastněná osoba dle § 42 trestního řádu. Tím ovšem není dotčena možnost mladistvého zvolit si obhájce jiného tak, jak mu to umožňuje ustanovení § 44 odst. 3 ZSVM. Dle Šámala a Šámalové může některá z osob zmíněných v § 44 odst. 2 ZSVM zvolit obhájce i v případě, že mladistvý již má ustanoveného obhájce z důvodu nutné obhajoby. Mladistvý si může zvolit jiného obhájce i na místo obhájce ustanoveného.[121] Válková dále dodává, že i u advokátů obligatorně ustanovovaných v trestním řízení mladistvých jako obhájci by měl být naplněn požadavek specializace a zvláštní průpravy pro zacházení s mládeží.[122]

7. 8. Ochrana soukromí a osobních údajů mladistvého

Značný význam má v úpravě trestního práva mládeže problematika ochrany soukromí a osobních údajů mladistvého. Ochrana osobních údajů mladistvého je dokonce jednou ze základních zásad, na kterých je zákon o soudnictví ve věcech mládeže postaven. Dle zákonodárce má zájem na ochraně soukromí a osobnosti mladistvého a s ním spojené utajení informací týkajících se provinění přednost před ústavně chráněnou zásadou veřejnosti trestního řízení, a to vzhledem k co největšímu odstranění škodlivých vlivů řízení na mladistvého včetně vlivů difamujících jeho osobu, a rovněž na základě ústavní zásady presumpce neviny.[123] Na základě těchto důvodů,

[121] ŠÁMAL, P., ŠÁMALOVÁ, M. § 44 [Obhájce mladistvého]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 413-414

[122] VÁLKOVÁ, H. § 3 [Základní zásady]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 31

[123] Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, sněmovní tisk č. 210/0 (4. období, 2002-2004) ze dne 6. 2. 2003 s. 62

omezuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže do značné míry zveřejňování informací o trestním řízení proti mladistvému a účast osob na hlavním líčení a veřejném zasedání.

7. 8. 1. Osobní údaje mladistvého a informace o něm

Zveřejňování informací o řízení proti mladistvému upravuje ustanovení § 52 ZSVM. Na základě tohoto ustanovení mohou do pravomocného skončení trestního stíhání orgány činné podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže zveřejnit pouze takové informace, kterými nebude ohroženo dosažení účelu trestního řízení, a které neodporují požadavku ochrany osobnosti a osobních údajů mladistvého a jiných osob zúčastněných na řízení. Bylo by dobré zmínit i ústavněprávní rovinu tohoto ustanovení. Dle Hrušákové je ustanovením § 52 ZSVM naplněna ústavní zásada svobody projevu a práva na informace obsažená v čl. 17 LZPS. V souladu s čl. 10 LZPS a čl. 40 Úmluvy o právech dítěte lze právo na svobodu projevu a informace omezit zákonem, v tomto případě konkrétně zákonem o soudnictví ve věcech mládeže, ve kterém je kladen důraz na důsledné uplatnění ústavní zásady presumpce neviny a na zabránění vzniku škodlivých a necitlivých zásahů do života mladistvého a jeho okolí.[124] Také Sotolář spatřuje v ustanovení § 52 ZSVM provedení článku 17 LZPS. V této souvislosti zmiňuje možnost omezení tohoto práva zákonem dle čl. 17 odst. 4 LZPS, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu a práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, ochranu veřejného zdraví a mravnosti, přičemž právě v zájmu ochrany práv a svobod trestně stíhaných mladistvých je zákonem o soudnictví ve věcech mládeže omezeno právo ostatních subjektů na informace o řízení proti mladistvým.[125]

Vlastní rozsah informací, konkrétně pak osobních údajů, které není možno jakýmkoliv způsobem zveřejňovat je upraven v § 53 ZSVM. Nikdo tak nesmí jakýmkoliv způsobem zveřejnit žádnou informaci se jménem a příjmením mladistvého, popřípadě jinou informaci, na základě které by bylo možné identifikovat takového mladistvého. Válková k tomuto ustanovení doplňuje, že tento zákaz není žádným způsobem časově omezený a vztahuje se i na období následující po trestním řízení,

---

[124] HRUŠÁKOVÁ ml., M.. *Ochrana soukromí mladistvých a veřejnost řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Bulletin advokacie. 2007, č. 1, s. 33-37

[125] SOTOLÁŘ, A. § 52 [Zveřejňování informací]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 476

přičemž se týká nejen orgánů činných podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, ale každého, kdo má k dispozici údaje o trestním stíhání mladistvého.[126]

V určitých případech je však zveřejnění takové informace nezbytné, proto zmíněné ustanovení obsahuje ve druhém odstavci výjimky z tohoto obecného zákazu. Za rozpor s tímto zákazem tak není sdělení informace během trestního řízení, pokud účelem tohoto sdělení není její zveřejnění, nebo je-li účelem sdělení informací pátraní po mladistvém. Dle Sotoláře totiž pátraní po mladistvém bez zveřejnění identity mladistvého nelze prakticky zrealizovat, dále počítá i s vyobrazením mladistvého a také s pátráním pomocí veřejných sdělovacích prostředků.[127] Rovněž úředník Probační a mediační služby je oprávněn sdělit informace o mladistvém dalším osobám, pokud je to nezbytné pro vypracování zprávy o mladistvém, nebo nelze-li bez nich vykonávat dohled nad mladistvým, případně o něj pečovat či ho kontrolovat.

7. 8. 2. Ochrana osobních údajů během hlavního líčení a veřejného zasedání

Ochrana soukromí a osobních údajů mladistvého se vztahuje i na hlavní líčení a veřejné zasedání a dalo by se říci, že v tomto úseku trestního řízení je ještě přísnější. K této ochraně dochází především omezením okruhu osob, které se mohou hlavního líčení nebo veřejného zasedání účastnit. Podle ustanovení § 54 odst. 1 ZSVM mezi tyto osoby patří: *„obžalovaný mladistvý, jeho dva důvěrníci, jeho obhájce, zákonní zástupci, opatrovník a příbuzní v přímém pokolení, sourozenci, manžel nebo druh, poškozený, jeho zmocněnec a důvěrník, zúčastněná osoba a její zmocněnec, zákonní zástupci a opatrovníci poškozeného a zúčastněné osoby, svědci, znalci, tlumočníci, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, úředníci Probační a mediační služby a zástupce školy nebo výchovného zařízení.“*.[128] Na návrh mladistvého pak může být hlavní líčení nebo veřejné zasedání konáno veřejně.

Dle § 54 odst. 2 ZSVM je zakázáno publikování informací o průběhu hlavního líčení či veřejného zasedání, které by vedly ke ztotožnění mladistvého ve veřejných sdělovacích prostředcích. Stejně tak je zakázáno i publikování textů nebo vyobrazení

---

[126] VÁLKOVÁ, H. *Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veře jnosti*. Trestněprávní revue. 2006, č. 4, s. 97 - 102

[127] SOTOLÁŘ, A. § 53 [Rozsah zákazu zveřejňování]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 484

[128] § 54 odst. 1 zákona č. 218/2013 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže

týkajících se mladistvého, čímž dochází k doplnění a upřesnění zákazu zveřejňování informací o mladistvém upraveném v § 53 ZSVM.

Vždy veřejně musí být naopak v hlavním líčení vynesen rozsudek, a to v přítomnosti mladistvého. Veřejným vynesením se dle Sotoláře rozumí situace, kdy v době vyhlášení rozsudku účasti veřejnosti nic nebrání, tzn. není nezbytně nutné, aby byla veřejnost skutečně přítomna.[129] Nutno dodat, že požadavek na veřejné vyhlášení rozsudku vychází z ústavněprávní úpravy, konkrétně ze znění čl. 96 Ústavy České republiky. Dle Sotoláře však požadavek na veřejné vyhlášení rozsudku neznamená průlom do zákazu zveřejňování informací o řízeních ve věcech mladistvých umožňujících identifikovat mladistvé, v jejichž věcech jsou řízení vedena. Předseda senátu by dokonce měl veřejnost, která by byla případně u vyhlašování rozsudku přítomna poučit o tom, že nesmí zveřejňovat informace o průběhu této části hlavního líčení.[130] Zákon však za určitých omezujících podmínek upravuje možnost zveřejnění rozsudku. Tato možnost se dle § 54 odst. 3 ZSVM vztahuje pouze na pravomocný odsuzující rozsudek, který může být uveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích bez uvedení jména a příjmení a při zachování přiměřené ochrany mladistvého před nežádoucími účinky jeho uveřejnění.

Omezení uvedené v § 54 odst. 3 ZSVM nemusí být konečná. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže umožňuje předsedovi senátu rozhodnout dle § 54 odst. 4 písm. a) ZSVM s přihlédnutím k osobě mladistvého a povaze charakteru provinění rozhodnout o dalších omezeních spojených s uveřejněním pravomocného odsuzujícího rozsudku za účelem přiměřené ochrany zájmu mladistvého. Předseda senátu však nemusí rozhodnout pouze o dalších omezeních spojených s vyhlášením rozsudku. Ustanovení § 54 odst. 4 písm. b) ZSVM mu dává rovněž možnost rozhodnout o uveřejnění pravomocného odsuzujícího rozsudku s uveřejněním jména a příjmení, případně jeho dalších osobních údajů. Podmínkou takového rozhodnutí je spáchání zvlášť závažného provinění mladistvým a potřeba takového uveřejnění z hlediska ochrany společnosti, které tak dostává přednost před ochranou osobnosti mladistvého.

Proporcionalitou mezi zvýšenou ochranou soukromí mladistvého a omezením práva na informace ke kterému na základě ustanovení § 54 odst. 1 ZSVM částečně

---

[129] SOTOLÁŘ, A. *Ochrana soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let v řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže – 1. část*. Právní rozhledy. 2004, č. 7, s. 237 - 244

[130] SOTOLÁŘ, A. § 54 [Hlavní líčení a veřejné zasedání a publikování informací o nich]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 492

dochází, se zabýval i Ústavní soud, dle kterého však: *„negativa z omezení svobody projevu ve prospěch dané modifikace práva na soukromí se nejeví být významná ve srovnání s pozitivy danými v perspektivě působení zákona při utlumování kriminálních kariér mladistvých delikventů.“*[131]

[131] Nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2005, sp. zn. Pl. ÚS. 28/04

8. Uplatnění odklonů v řízení proti mladistvým

8. 1. Obecně ke zvláštním způsobům řízení

Pojmem odklon rozumí teorie alternativu standardního trestního řízení, odchylku od typického průběhu trestního procesu, kdy trestní řízení nedospěje do svého obvyklého konce, ale trestní věc se zpravidla vyřídí jinak. Mezi odklony lze zařadit institut podmíněného zastavení trestního stíhání (ve zkráceném přípravném řízení podmíněné odložení podání návrhu na potrestání), narovnání, řízení o schválení dohody o vině a trestu, trestní příkaz a v případě mladistvých odstoupení od trestního stíhání.[132] Pojem odklon je tak určitou zastřešující kategorií, do které spadají některé z institutů, které trestní řád chápe jako zvláštní způsoby řízení. Zvláštní způsoby řízení jsou upraveny i v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže. Zatímco však trestní řád výslovně řadí mezi zvláštní způsoby řízení vedle odklonů i jiné typy řízení – příkladem budiž řízení proti uprchlému, řízení před samosoudcem nebo řízení po zrušení rozhodnutí nálezem ústavního soudu, zákon o soudnictví ve věcech mládeže v taxativně vyhlížejícím ustanovení § 68 odst. 1 ZSVM výslovně zmiňuje možnost použití pouze podmíněného zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání, tedy ty zvláštní způsoby řízení, které lze podřadit pod kategorii odklonů. Znamená to tedy, že jiné typy zvláštních způsobů řízení mimo tři zmíněné odklony nemají v trestním právu mládeže své místo? Dle Sotoláře tomu tak není, jelikož jiná ustanovení zákona o soudnictví ve věcech mládeže zmiňují i další obecné zvláštní způsoby řízení, konkrétně řízení proti uprchlému, řízení před samosoudcem, řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu a řízení o přezkumu příkazu k odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu, které je tak třeba mezi zvláštní způsoby řízení ve věcech mladistvých rovněž zahrnout.[133] Možnost řízení proti uprchlému mladistvému také vzhledem k § 1 odst. 3 ZSVM, dle kterého pokud zákon o soudnictví ve věcech mládeže nestanovní jinak použije se na toho, kdo v době spáchání činu nepřekročil

[132] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 728-729

[133] SOTOLÁŘ, A. § 68 [Obecné ustanovení]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 549

osmnáctý rok věku obecných právních předpisů, výslovně zmiňuje Nejvyšší soud, který tuto možnost dovozuje rovněž ze znění § 64 ZSVM.[134]

8. 2. Odklony v trestním právu mládeže

Vzhledem k tomu, že odklony jsou charakteristické svým spojením s prvky restorativní justice[135], mají své nezastupitelné místo i v trestním řízení proti mladistvým. Jak již bylo zmíněno výše, zákon o soudnictví ve věcech mládeže v ustanovení § 69 odst. 1 vypočítává jako možné způsoby odklonů v řízení proti mladistvým podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání. Vzhledem k tomu, že obdobou podmíněného zastavení trestního stíhání je v případě zkráceného přípravného řízení podmíněné odložení podání návrhu na potrestání, připadá v trestním řízení proti mladistvým i tato možnost, což rovněž vyplývá ze znění § 69 odst. 2 ZSVM. Výslovně je naopak v ustanovení § 63 ZSVM vyloučena možnost sjednání dohody o vině a trestu a vydání trestního příkazu v případě mladistvého, který nedovršil osmnácti let. Obzvláště v případě vydání trestního příkazu však vystává otázka, zda by neměl být tento institut umožněn i v případech trestních věcí mladistvých. Zejména v případě méně závažných provinění by se tento způsob mohl jevit jako dostatečný například v situacích, kdy již došlo k dostatečnému výchovnému působení orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže upravuje speciálně pouze institut odstoupení od trestního stíhání, který je typický pro řízení proti mladistvým, jelikož ho lze uplatnit pouze v tomto typu řízení. Úprava zbylých typů odklonů použitelných v řízení proti mladistvým je ponechána obecné úpravě trestního řádu[136]. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže pak v ustanovení § 68 pouze doplňuje podmínky aplikace odklonů. Dle tohoto ustanovení je možné odklony při splnění podmínek, které jsou u jednotlivých typů odklonů vyžadovány použít pouze v případě, že se podezření ze spáchání provinění jeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu věci zcela důvodným a mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků svého provinění. Po

[134] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2007, sp. zn. 8 Tdo 49/2007, (uveřejněné pod č. 54/2007 Sb. rozh. tr.)
[135] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 729
[136] Pouze v případě podmíněného zastavení trestního stíhání a podmíněného odložení podání návrhu na potrestání ZSVM prodlužuje zkušební dobu až na 3 roky (§ 69 odst. 2).

mladistvém je rovněž možno požadovat, aby se zavázal k chování omezujícímu možnost spáchání dalších provinění. Mladistvému lze v souvislosti se zvláštními způsoby řízení uložit také výchovná opatření dle ustanovení § 15 ZSVM.

8. 2. 1. Odstoupení od trestního stíhání

Odstoupení od trestního stíhání je forma odklonu typická pro řízení ve věcech mladistvých. Úmyslem zákonodárce bylo posílení možnosti alternativního způsobu řešení trestních věcí, jejichž smyslem je zejména vypořádání vzájemných vztahů mezi obviněným a poškozeným, pozitivně motivující působení na obviněného a dosažení satisfakce poškozeného.[137] Jedná se tedy o typické principy restorativní justice, jejíž myšlenku tak zákonodárce i tímto institutem výrazně podpořil.

Základním východiskem pro uplatnění odstoupení od trestního stíhání je dle Sotoláře důvodný předpoklad, že již bylo dosaženo účelu zákona o soudnictví ve věcech mládeže a účelu řízení vedeného podle něho, nebo bude tohoto účelu dosaženo současně s rozhodnutím o odstoupení od trestního stíhání, přičemž tento účel odpovídá veřejnému zájmu na adekvátní reakci na spáchání provinění mladistvým. Odstoupení od trestního stíhání je fakultativní možností ukončení trestního stíhání a představuje jednu z výjimek ze zásad oficiality a legality.[138]

Pro to, aby soud pro mládež případně státní zástupce v přípravném řízení mohl odstoupit od trestního stíhání mladistvého, musí být splněny podmínky uvedené v § 70 odst. 1 ZVM. První podmínka se týká závažnosti spáchaného provinění. Odstoupit od trestního stíhání lze pouze v případě, že mladistvý spáchal provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí tři léta. Odstoupení od trestního stíhání je tak možné pouze u méně závažných provinění než je tomu v případě využití zbylých možností odklonů, jelikož jak podmíněné zastavení trestního stíhání, tak narovnání je možné aplikovat v případě spáchání provinění, které svou kvalitou odpovídá přečinu.

---

[137] Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, sněmovní tisk č. 210/0 (4. období, 2002-2004) ze dne 6. 2. 2003 s. 65

[138] SOTOLÁŘ, A. Odstoupení *od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých*. Trestněprávní revue. 2004, č. 6, s. 169-182

Druhou podmínkou je absence veřejného zájmu na dalším vedení řízení proti mladistvému. Dle učebnice od Jelínka a kol. bude při posuzování této podmínky rozhodující povaha a závažnost provinění a postoj mladistvého ke svému jednání.[139]

Třetí podmínkou, která musí být splněna, aby mohlo dojít k odstoupení od trestního stíhání, je jeho neúčelnost. Aby mohla být tato podmínka naplněna, musí být již naplněn účel zákona o soudnictví ve věcech mládeže, případně tento účel lze naplnit bez dalšího vedení trestního řízení. Dle Sotoláře je v této souvislosti třeba učinit srovnání předpokládaného průběhu a výsledku trestního řízení pro případ, že by nedošlo k odstoupení od trestního stíhání s důsledky zamýšleného odstoupení z hlediska ochrany společnosti, zájmů poškozeného a prognózy dalšího chování mladistvého.[140]

Poslední podmínkou je pak skutečnost, že potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchání dalších provinění. Výrazně je zde tak vyzdvižen výchovný a preventivní charakter tohoto způsobu odklonu.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže ve třetím odstavci § 70 uvádí demonstrativní výčet případů, ve kterých je odstoupení od trestního stíhání možné. Zejména tak lze odstoupit od trestního stíhání v případě vykonání probačního programu, úplné nebo částečné náhrady škody způsobené proviněním, vydání bezdůvodného obohacení, nebo v případě, že mladistvému bylo uloženo napomenutí s výstrahou.

Odstoupení od trestního stíhání se oproti zbylým způsobům odklonů liší rovněž tím, že k jeho použití není třeba souhlasu mladistvého. Důsledky této úpravy řeší ustanovení § 70 odst. 5 ZSVM, dle kterého v případě, že mladistvý nesouhlasí s odstoupením, může do tří dnů od doručení usnesení o odstoupení prohlásit, že na projednání věci trvá. Bude tomu tak zejména tehdy, pokud mladistvý bude chtít dosáhnout rehabilitace a zprošťujícího rozsudku. Pokud mladistvý prohlásí, že na projednání věci trvá, aplikuje se ustanovení § 70 odst. 6 ZSVM, dle kterého soud pro mládež v případě, že neshledá důvod ke zproštění mladistvého, vysloví vinu, trest však neuloží. Problémem zmíněného ustanovení je ale skutečnost, že nepředpokládá jiné skončení řízení než je zproštění mladistvého nebo vyslovení viny. Soud pro mládež se však může dostat do situace, kdy v dané situaci nemůže vynést ani zprošťující ani odsuzující rozsudek. Dle Nejvyššího soudu musí mít soud možnost rozhodnout v takovém případě o žalovaném skutku i jiným způsobem, tedy zastavením trestního

[139] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s. 748

[140] SOTOLÁŘ, A. *Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých*. Trestněprávní revue. 2004, č. 6, s. 169-182

stíhání nebo postoupením věci příslušnému orgánu k projednání. Tak tomu bude i v případě, že žalované jednání není trestným činem, ale mohlo by být posouzeno jako přestupek.[141]

[141] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. května 2007, sp. zn. 8 Tdo 512/2007

9. Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let

Do problematiky trestního práva mládeže bezesporu patří i otázky týkající se řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, které je samostatně upraveno v hlavě třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Dle § 1 odst. 1 upravuje ZSVM podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoníku, opatření za takové činy ukládaná a postup rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Stěžejní jsou v tomto případě právě pojmy *„mládež“* a *„protiprávní čin“*, jelikož pod pojmem mládež rozumí zákon o soudnictví ve věcech mládeže vedle mladistvých právě děti mladší patnácti let a pod pojmem protiprávní čin vedle provinění i čin jinak trestný. Čin jinak trestný je takový čin, který je v daném případě beztrestný, ačkoliv by za jiných okolností trestný byl. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže tento termín užívá pro případy, kdy chybí formální znaky trestného činu, konkrétně věk, příčetnost a rozumová a mravní vyspělost. Právě čin jinak trestný tak spáchá dítě mladší patnácti let, které není odpovědné pro nedostatek věku.[142]

Vzhledem k tomu, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže nemá pro čin jinak trestný jinou úpravu než tu v § 2 odst. 2 písm. a), je dle Nejvyššího soudu otázku, zda jde o čin jinak trestný, posuzovat na základě obecných pravidel a principů stanovených trestním zákoníkem pro trestný čin, o nějž by šlo, pokud by ho spáchala osoba trestně odpovědná. Je tak třeba zkoumat, zda jsou naplněny formální znaky trestného činu dle § 13 odst. 1 trestního zákoníku a poté, zda jde o čin společensky škodlivý podle § 12 odst. 2 trestního zákoníku.[143]

Pouze pro úplnost je třeba dodat, že věková hranice pro trestní odpovědnost dítěte je vedle trestního zákoníku určena i v ustanovení § 89 odst. 1 ZSVM dosažením patnácti let. Úprava hranice trestní odpovědnosti dítěte i ve speciálním zákoně tak upřesňuje a naplňuje závazek zakotvený v Úmluvě o právech dítěte, dle které státy, které jsou smluvními stranami této úmluvy, usilují o stanovení věkové hranice, před jejímž dosažením se děti považují za nezpůsobilé porušit trestní právo.[144]

---

[142] JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, s 130-131, s. 142

[143] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1426/2013, (uveřejněné pod č. 49/2014 Sb. rozh. tr.)

[144] Úmluva o právech dítěte, článek 40, odstavec 3, písmeno a).

9. 1. Obecně k řízení ve věcech dětí a vztah k občanskoprávním předpisům

Dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, soud pro mládež učiní dle § 89 odst. 2 ZSVM opatření potřebná k jeho nápravě. Dle Sotoláře a Hrušákové je základním smyslem projednávání těchto činů rychlá a adekvátní reakce na jejich spáchání, předcházení jejich opakování, reflexe potřeb osob jimi poškozených a zejména vytvoření podmínek pro další sociální a duševní rozvoj dětí. Primární je zde výchovné působení, ochrana před škodlivými vlivy a obnovení jejich sociálního zázemí.[145]

Pro určení charakteru řízení proti dětem mladším patnácti let je významné ustanovení § 96 ZSVM. Dle tohoto ustanovení nestanoví-li tento zákon jinak, postupuje soud pro mládež v řízení proti dětem mladším patnácti let podle předpisů upravujících občanské soudní řízení. Část zákona o soudnictví ve věcech mládeže upravující řízení ve věcech dětí mladších patnácti let je tak vůči obecným předpisům upravujícím občanské soudní řízení ve vztahu speciality. Nutno dodat, že speciální úprava zákona o soudnictví ve věcech mládeže není příliš obsáhlá a vztahuje se pouze na úzký okruh otázek souvisejících se řízením ve věcech dětí mladších patnácti let, tudíž se v takovémto druhu řízení uplatní zejména předpisy občanského práva. Ve svém výsledku se tak jedná o velmi specifické soudní řízení, na které lze dle Šámala nahlížet jako na „svébytné občanské soudní řízení, jehož předmětem je přijetí opatření za spáchání činů jinak trestných trestně neodpovědnými dětmi.[146]

Tímto občanským soudním řízení je zejména řízení nesporné vycházející z úpravy řízení ve věcech péče o nezletilé.[147] Řízení ve věcech péče o nezletilé bylo do 31. 1. 2013 upraveno v zákoně č. 99/1963 Sb., *občanském soudním řádu* (dále „OSŘ“), od 1. 1. 2014 byla úprava tohoto typu řízení vtělena do zákona č. 292/2013 Sb., *o zvláštních řízeních soudních* (dále „ZZŘS“). Předmětem řízení ve věcech péče o nezletilé je dle § 466 ZZŘS rovněž rozhodování ve věcech ústavní výchovy nezletilého dítěte a jiných výchovných opatření a také opatření ochranných. Vzhledem k tomu, že

---

[145] SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M. § 89 [Dítě mladší patnácti let]. In: ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M.. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011,. s. 698

[146] tamtéž s. 815

[147] srov. např. JONÁŠOVÁ, R. *Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let*. Bulletin advokacie. 2009, č. 1-2, s. 52-54

v ZZŘS absentuje samostatná úprava věnovaná řízení ve věcech dětí mladších patnácti let dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a vlastní úprava řízení ve věcech péče soudu o nezletilé také není všeobsahující, bude v řízení ve věcech dětí mladší patnácti let na základě ustanovení § 1 odst. 2 ZZŘS třeba rovněž subsidiárně aplikovat OSŘ, což dělá vlastní úpravu řízení poměrně komplikovanou. Hrušáková upozorňuje v souvislosti s touto podobou úpravy řízení ve věcech dětí mladších patnácti let zejména na absenci týkající se výkonu rozhodnutí, jelikož výkon rozhodnutí dle ZZŘS ve věcech péče o nezletilé je dle jejího názoru pro řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže prakticky nepoužitelný.[148]

Je důležité zmínit také vztah hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže týkající se řízení ve věcech dětí mladších patnácti let k hlavě druhé, týkající se mladistvých. Dle Nejvyššího soudu tvoří tyto hlavy: *„zcela samostatné, oddělené a vzájemně nikterak nepropojené části“*. Základním rozlišením je pak dle Nejvyššího soudu skutečnost, že hlava druhá upravuje zvláštní druh řízení dopadající na trestně odpovědné mladistvé, na jejichž řízení se aplikují zásady trestního řízení a trestního práva hmotného, přičemž není-li v hlavě první nebo druhé vymezená speciální úprava, užijí se obecná ustanovení trestního práva hmotného a procesního, hlava třetí pak upravuje řízení ve věcech trestně neodpovědných dětí mladších patnácti let, ve kterém se v případě absence speciální právní úpravy užijí ustanovení občanského soudního řádu.[149]

9. 2. Speciální úprava řízení v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže

Jednou z oblastí, která je v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže speciálně upravena, je zahájení řízení. Dle § 90 ZSVM lze dítěti mladšímu patnácti let uložit opatření na návrh státního zastupitelství. Státní zastupitelství má povinnost tento návrh podat, jakmile se dozví, že trestní stíhání je nepřípustné, jelikož se jedná o osobu, která není odpovědná pro nedostatek věku. V případě, že řízení nebylo zahájeno na návrh státního zastupitelství, může jej soud pro mládež zahájit i bez návrhu. Podání návrhu na zahájení řízení někým jiným než státním zastupitelstvím, je důvodem pro zastavení

[148] HRUŠÁKOVÁ, M. *Dopad nového občanského zákoníku a předpisů souvisejících na řešení činů jinak trestných spáchaných dětmi do 15 let.* Trestněprávní revue. 2014, č. 1, s. 9-11

[149] Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. 8 Tz 85/2012, (uveřejněný pod č. 65/2013 Sb. rozh. tr.)

řízení soudem pro mládež. Problematikou zahájení řízení ve věcech dětí mladších patnácti let se zabýval i Nejvyšší soud, který konkrétně řešil otázku, zda je možné toto řízení zahájit i bez souhlasu poškozeného v případech, kdy by u trestně odpovědného pachatele byl tento souhlas nezbytný. Nejvyšší soud ve své argumentaci poukázal na ustanovení § 11 odst. 1 písm. d) TŘ, dle kterého nelze zahájit trestní stíhání osoby, která není pro nedostatek věku trestně odpovědná. Vzhledem k tomu, že nelze trestní stíhání dítěte vůbec zahájit, není podstatné, že by v dané věci nebyl dán souhlas k trestnímu stíhání ze strany poškozeného. Zároveň však Nejvyšší soud zmínil také to, že v řízení podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže postupuje podle předpisů upravující občanské soudní řízení, nestanoví-li zákon jinak a vzhledem k tomu, že zákon o soudnictví ve věcech mládeže v hlavě třetí neodkazuje na žádné ustanovení trestního řádu, není možné ani užití ustanovení o zahájení řízení se souhlasem poškozeného, tedy ustanovení § 163 trestního řádu. Nejvyšší soud v tomto případě rovněž odmítl analogické použití zmíněného ustanovení, jelikož se vzhledem k občanskoprávnímu charakteru řízení podle hlavy třetí zákona o soudnictví ve věcech mládeže jedná o různé právní předpisy a různá odvětví práva.[150]

V případě, že návrh na zahájení řízení podá státní zastupitelství, je na základě § 91 odst. 1 ZSVM účastníkem řízení. Vedle státního zastupitelství jsou účastníky řízení rovněž nezletilé dítě, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, zákonní zástupci, případně opatrovník dítěte, a také osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné péče a další osoby, o jejich právech a povinnostech má být rozhodováno. Vzhledem k ustanovení § 29 odst. 1 OSŘ musí být dítě v řízení vždy zastoupeno. Jelikož však rodiče, případně jiní zástupci jsou rovněž účastníci řízení, musí soud postupovat dle § 91 odst. 2 ZSVM a ustanovit opatrovníkem dítěte advokáta.

Specifická úprava zákona o soudnictví ve věcech mládeže se týká rovněž průběhu jednání a ochrany soukromí mladistvého. V řízení ve věcech dětí mladších patnácti let není nezbytně nutný výslech dítěte. Podle ustanovení § 92 ZSVM nemusí být dítě vyslechnuto, bylo-li jeho jednání, v němž je spatřovaný čin jinak trestný jiným způsobem spolehlivě prokázáno. Vždy je však třeba zjistit názor dítěte. Tento požadavek odpovídá znění čl. 12 Úmluvy o právech dítěte, dle kterého musí být dítěti, které je schopno formulovat své názory umožněno tyto názory vyjádřit ve všech věcech,

[150] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1036/2017

které se ho týkají.[151] Postup vlastního zjištění názoru dítěte je pak upraven v § 100 odst. 4 OSŘ. Názor dítěte tak lze vedle výslechu dítěte zjistit rovněž prostřednictvím jeho zástupce, znaleckého posudku nebo příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí.

Při řízení ve věcech dětí mladších patnácti let se obdobně užijí ustanovení týkající se ochrany soukromí mladistvých. Zvláštní důraz je pak kladen na konání jednání zásadně s vyloučením veřejnosti, nestanoví-li soud pro mládež ve výjimečných případech jinak. Soud pro mládež vždy povolí účast na jednání úředníkům Probační a mediační služby. Výsledek řízení může být dle § 94 odst. 1 ZSVM uveřejněn ve sdělovacích prostředcích po právní moci rozhodnutí, kterým bylo řízení skončeno jen bez uvedení jména a příjmení dítěte, dalších účastníků řízení a jejich opatrovníků nebo jiných zástupců. Oproti úpravě zveřejňování údajů v řízení proti mladistvým dopadá tak tato úprava na širší okruh osob, než pouze na osobu mladistvého, resp. dítěte mladšího patnácti-let. Zákaz zveřejňování jména a příjmení dítěte se rovněž nevztahuje pouze na pravomocný odsuzující rozsudek, nýbrž na všechny výsledky řízení, kterými mohou být vedle rozsudku, jímž bylo dítěti mladšímu patnácti let uloženo opatření rovněž usnesení o upuštění od uložení opatření dle § 93 odst. 11 ZSVM, usnesení o zamítnutí návrhu státního zastupitelství nebo usnesení o zastavení řízení ve věci, probíhalo-li řízení z jeho vlastní iniciativy.[152]

9. 3. Opatření ukládaná dětem mladším patnácti let

Předmětem řízení ve věcech dětí mladších patnácti let je přijetí opatření za spáchání činů jinak trestných trestně neodpovědnými dětmi.[153] Dopustí-li se dítě činu jinak trestného, lze mu dle ustanovení § 93 ZSVM uložit jedno z taxativně vyjmenovaných opatření. Těmito opatřeními jsou výchovná povinnost, výchovné omezení, napomenutí s výstrahou, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, dohled probačního úředníka, ochranná výchova a ochranné léčení. Jedná se tak zejména o výchovná opatření, která jsou doplněna opatřeními ochrannými. Trestní opatření není možné dítěti mladšímu patnácti let uložit, což dozajista odpovídá tomu, že v řízení ve věcech dětí mladších patnácti let dbá soud dle Vicherka zejména na výchovné působení a sleduje i

[151] Úmluva o právech dítěte, článek 12
[152] ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ, H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 794
[153] tamtéž. s. 816

preventivní účinek. V praxi však většinou dochází k tomu, že se od jakéhokoliv opatření upouští, jelikož plně postačuje projednání věci před soudem. V případě závažnějších jednání pak dochází k vyslovení napomenutí s výstrahou.[154] Uložení opatření podle § 93 odst. 1 ZSVM nebrání dle Krajského soudu v Českých Budějovicích ani skutečnost, že dítě mladší patnácti již patnácti let dovršilo, pokud čin jinak trestný spáchalo ještě před dovršením této hranice.[155]

Upustit od uložení opatření může soud pro mládež dle § 93 odst. 10 ZSVM v případech, kdy k dosažení účelu zákona postačuje projednání činu dítěte státním zástupcem nebo soudem pro mládež. Mezi tyto případy je pak dle Nejvyššího soudu třeba zahrnout i situace, kdy je o činu jinak trestném rozhodováno s velkým časovým odstupem a mladistvý již dosáhl věku patnácti let, přičemž je proti němu vedeno další řízení jako proti mladistvému, jelikož projednání před soudem lze na základě teleologického výkladu chápat v širším smyslu nejen jako projednání konkrétní věci, ale je třeba brát zřetel i na další činy tohoto dítěte projednávané soudem pro mládež v jiných věcech.[156] Podmínka projednání činu dítěte státním zástupcem nebo před soudem pro mládež nebytná pro upuštění od uložení opatření je pak dle Nejvyššího soudu splněna v případě, že samotné projednání věci je natolik účinné a důrazné, že na dítě působilo tak silným vlivem, že užití dalšího opatření již není třeba, jelikož samotné řízení, kterého se dítě účastnilo, splňuje výchovný efekt, který by bylo možné očekávat od některého z možných opatření.[157]

Při ukládání opatření postupuje soud na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, podle § 127 odst. 1 OSŘ zpravidla vyjádřených ve znaleckém posudku, případně odborném vyjádření. Vzhledem k užití občanského soudního řádu a vzhledem k absenci ustanovení týkajících se postupu při pedagogicko-psychologickém vyšetření postačí osoba pouze jednoho znalce, což je výrazný rozdíl oproti zjišťování duševnímu stavu mladistvého, jelikož v tomto případě je dle § 58 ZSVM třeba přibrat znalce dva, jednoho se specializací na dětskou psychiatrii a rovněž znalce se specializací na dětskou psychologii.

---

[154] VICHEREK, R. *Jak „trestat“ děti a trestně neodpovědné mladistvé*. Trestněprávní revue. 2016, č. 1, s. 1-5

[155] Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 3 Rodo 6/2006, (uveřejněné pod č. 65/2013 Sb. rozh. tr.)

[156] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2008. sp. zn. 8 Tdo 1067/2008, (uveřejněné pod č. 44/2009 Sb. rozh. tr.)

[157] Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 8 Tdo 185/2006, (uveřejněné pod č. 3/2007 Sb. rozh. tr.)

9. 4. Předběžná opatření

Pro účely řízení ve věcech dětí mladších patnácti let je významná problematika předběžné úpravy poměrů dítěte pomocí předběžných opatření upravených v § 452 ZZŘS. Vzhledem k absenci jakékoliv úpravy týkající se možnosti zajištění dítěte mladšího patnácti let v případech, ve kterých by mladistvého případně dospělého pachatele bylo možné vzít do vazby, je právě institut předběžného opatření jedinou možností jak ve zvlášť závažných případech zajistit účelnou ochranu společnosti před dalším jednáním dítěte a tím pádem zajistit i jeho řádný budoucí vývoj.

Podle ustanovení § 452 ZZŘS je možné nařídit, aby dítě bylo umístěno ve vhodném prostředí octilo-li se dítě ve stavu nedostatku řádné péče nebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen. Ze znění zmíněného ustanovení je zřejmé, že ani toto ustanovení s možností zajištění dítěte mladšího patnácti let explicitně nepočítá, proto bude ve zmíněných případech nutno odůvodnit nařízení předběžného opatření zejména zájmem na normálním vývoji dítěte, jelikož pod tento dle Křiváčkové vágní pojem je možné podřadit všechny obecné i individuální nároky na vývoj osobnosti dítěte.[158] Kriminálním jednáním dítěte je totiž vedle společnosti ohroženo zejména dítě samo, právě včetně jeho normálního vývoje.

Dalším ze způsobů, kterým by teoreticky bylo možné dosáhnout zajištění dítěte a tím pádem i zamezení dítěti v dalším protiprávním jednání, by mohlo být využití možnosti dle ustanovení § 38 zákona č. 372/2011 Sb., *o zdravotních službách a jejich poskytování* (dále „zákon o zdravotních službách“), tedy ustanovení umožňující nucenou hospitalizaci pacienta. Tato možnost by však připadala v úvahu pouze v případě, kdy by dítě bezprostředně a závažným způsobem ohrožovalo sebe nebo své okolí a jeho chování by tak naplňovalo podmínku stanovenou v § 38 odst. 1 písm. b) zákona o zdravotních službách. Pouze pro úplnost dodávám, že s takovýmto postupem musí následně vyslovit souhlas soud, přičemž procesní úprava tohoto postupu je opět upraveno v zákoně o zvláštních řízeních soudních, konkrétně v ustanovení § 75 a násl. Vzhledem k tomu, že využití této možnosti připadá v úvahu pouze u velmi úzkého okruhu dětí, nelze říci, že právní řád obsahuje dostatečné prostředky pro zajištění dítěte

[158] KŘIVÁČKOVÁ, J. § 452 [Předběžné opatření upravující poměry dítěte]. In: SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š., VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol.: *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 903

mladšího patnácti let a tím pádem i pro zabezpečení jeho zdravého a bezproblémového vývoje a ochrany společnosti.

10. Závěr

Trestní právo mládeže je velmi významná oblast českého právního řádu, která vždy byla, je a bude velice palčivá a aktuální. Nutno říci, že právní úprava trestního práva mládeže se v dějinách velice výrazně vyvíjela, stejně, jako se vyvíjely myšlenky, na kterých byla tato právní úprava postavena. Tato právní úprava tak prošla vývojem od do jisté míry přelomové prvorepublikové úpravy, přes velmi nedostatečnou a subtilní úpravu zejména v období komunismu k současné podobě trestního práva mládeže, které je dnes právě díky inspiraci prvorepublikovým právem a myšlenkám restorativní justice postaveno na těch, dle mého názoru, správných základech a principech, které jsem se pokusil vyjádřit ve své diplomové práci. Pokud bych měl současnou právní úpravu a zákon o soudnictví ve věcech mládeže charakterizovat pouze jedním výrazem, zvolil bych výraz „výchova“. Právě výchovný charakter zákona o soudnictví ve věcech mládeže, který mimo jiné vyplývá ze samotného účelu zákona či účelu ukládaných opatření je dalece nejvýraznější a projevuje se mimo jiné silnou orientací zákona na pachatele trestné činnosti, což je u takto mladých pachatelů samozřejmě v pořádku. Je však otázkou, zda by zákon o soudnictví ve věcech mládeže neměl klást o něco větší důraz i na ochranu společnosti, k čemuž se blíže vyjádřím dále.

Jak jsem již zmínil v úvodu, cílem této práce bylo přinést rozbor a popsat specifické instituty trestního práva mládeže a zároveň se zamyslet nad možnými problémy právní úpravy a položit určité základy k diskuzi o těchto problémech, tak jak ostatně vyplývá i z vlastního názvu diplomové práce. Některé z těchto problémů, již byly nastíněny ve vlastním obsahu diplomové práce, k dalším, zejména k těm, vztahujícím se k problematice ochrany společnosti, bych se rád vyjádřil v tomto závěru.

Jak jsem uvedl v kapitole 7. 7. 2., zákon o soudnictví ve věcech mládeže vymezuje taxativně okruh osob, které se mohou účastnit hlavního líčení či veřejného zasedání v řízení proti mladistvým, přičemž pouze na návrh mladistvého může být hlavní líčení či veřejné zasedání konáno veřejně. Zákon tak nedává žádnou možnost soudu rozhodnout o účasti jiných osob a do značné míry tak odsunuje do pozadí zejména generálně preventivní účel trestního práva, který ve svém důsledku velmi silně přispívá k ochraně společnosti prostřednictvím výchovného působení, což by se mohlo u mladistvých velmi pozitivně odrazit zejména u nejbližších sociálních skupin mladistvého pachatele, jako jsou například školní třídy či výchovné skupiny, u kterých nemusí být zájem na ochraně údajů a osobnosti mladistvého tak akcentován, jelikož tyto

údaje a osobnost mladistvého velmi dobře znají a u kterých by účast na hlavním líčení či veřejném zasedání mohla působit velice výchovně. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže by tak v tomto případě mohl nadat soud pro mládež většími možnostmi.

Možná až příliš benevolentně je v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže nastavena horní hranice nepodmíněného opatření odnětí svobody, konkrétně maximální možná hranice ve výši pěti let tak, jak je stanovená v § 31 odst. 1 ZSVM. I přes to, že odstavec třetí zmíněného ustanovení dovoluje v určitých případech uložit odnětí svobody i v rozmezí pěti až deseti let, okruh provinění, na které toto ustanovení může dopadnout je možná až příliš úzký a nedopadá tak na některá obdobně závažná provinění za které však nelze uložit výjimečný trest, jako jsou například některá provinění proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti dle hlavy třetí zvláštní části trestního zákoníku. Domnívám se proto, že pro vyvážené nastavení tohoto opatření, tak, aby naplňovalo jak dostatečně výchovnou funkci, tak funkci ochrany společnosti a přitom nepůsobilo na vývoj mladistvého příliš negativně, postačilo by ponechání pravidla, dle kterého se trestní sazby odnětí svobody stanovené v trestním zákoníku u mladistvých snižují na polovinu.

Dost možná nejproblematičtější částí právní úpravy, které je věnována tato diplomová práce, je ta část právní úpravy, upravující řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. O problému zajištění dětí mladších patnácti let z důvodu absence dostatečných nástrojů jsem již pojednal v kapitole 9. 4., problém spojený s nedostatečnou ochranou společnosti však v případě dětí mladších patnácti let spatřuji také v systému opatření, které lze dítěti mladšímu patnácti let uložit, což se obzvláště projeví v situacích, kdy dítě mladší patnácti let spáchá čin jinak trestný, který by za normálních okolností odpovídal zvlášť závažnému zločinu či jinému společensky vysoce škodlivém trestnému činu. Nejpřísnějším prostředkem, který je schopný mimo převýchovy dítěte zajistit i ochranu společnosti a který je možný v takovém případě uložit je ochranná výchova, jejíž doba trvání je však omezena dovršením hranice osmnácti let věku dítěte. Po dovršení osmnáctého roku věku dítěte tak současná právní úprava již neposkytuje společnosti záruku dostatečné míry ochrany před dalším jednáním toho času již dospělého pachatele. Opatřením, jehož trvání není omezeno dovršením osmnácti let věku a které by bylo schopné dosáhnout výše zmíněného cíle a zajistit tak dostatečnou ochranu společnosti by mohla být ochranná výchova, avšak podmínky jejího uložení jsou do značné míry omezeny a není ji tak možné uložit zejména v případech, kdy dítě mladší patnácti let spáchalo čin jinak trestný ve stavu,

kdy netrpělo duševní poruchou, nebo ve stavu kdy nebylo pod vlivem návykové látky. Tento problém by tak mohl vyřešit institut, který by de lege ferenda spočíval v možnosti nebo dokonce povinnosti soudu přezkoumat psychický stav dítěte po dovršení osmnácti let věku v okamžiku ukončení ochranné výchovy a v možnosti uložení následného ochranného léčení. Toto opatření by tak mohlo být použito v situacích, kdy v okamžiku spáchání činu jinak trestného psychický stav dítěte neumožňuje uložení ochranného léčení, avšak s následným psychickým vývojem a zráním by mohlo dojít k prohloubení jejich případné duševní poruchy, která v okamžiku prvotního zkoumání nebyla rozvinuta, a které by uložení ochranného léčení a tím pádem dostatečnou ochranu společnosti umožnilo. Analogicky by tento institut mohl být aplikován také u mladistvých pachatelů, v jejichž případě však současná právní úpravu umožňuje více možností jak dosáhnout dostatečné ochrany společnosti, než je tomu právě u dětí mladších patnácti let.

Výše zmíněné problémy jsem shledal jako ty nejvýznamnější při psaní své diplomové práce a myslím, že otevřít určitou debatu o těchto problémech by nemuselo být zcela od věci. Fakt, že se v těchto případech nejedná o zcela zásadní problémy principiálního charakteru, však dle mého názoru poukazuje na skutečnost, že v současné době máme v České republice oblast trestního práva mládeže zpracovanou kvalitně.

Seznam použitých zdrojů

Učebnice a komentáře:

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné*. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 432 s. ISBN 978-80-7478-326-5.

FENYK, J., GŘIVNA, T., CÍSAŘOVÁ, D. a kol. *Trestní právo procesní*. 6., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2015, 928 s. ISBN 978-80-7478-750-8.

GŘIVNA, T., SCHEINOST, M., ZOUBKOVÁ, I. a kol. *Kriminologie*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer, 2014, 536 s. ISBN 978-80-7478-614-3.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 5. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, 976 s. ISBN 978-80-7502-120-5.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 6. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2017. 976 s. ISBN 978-80-7502-236-3.

JELÍNEK, J. a kol. *Trestní právo procesní*. 4. aktualizované a doplněné vydání. Praha: Leges, 2016, 848 s. ISBN 978-80-7502-1601-1.

KRATOCHVÍL, V. a kol. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 968 s. ISBN 978-80-7179-082-2.

MALÝ, K. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. Praha: Leges, 2010. Student (Leges). ISBN 640 s. 978-80-87212-39-4.

MIŘIČKA, A., SCHOLZ, O.: *O trestním soudnictví nad mládeží*, Praha: Československý kompas, 1932.

SVOBODA, K., TLÁŠKOVÁ, Š. VLÁČIL, D., LEVÝ, J., HROMADA, M. a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015, 1054 s. ISBN 978-80-7400-297-7.

ŠÁMAL, P., VÁLKOVÁ H., SOTOLÁŘ, A., HRUŠÁKOVÁ, M., ŠÁMALOVÁ, M. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, 992 s. ISBN 978-80-7400-350-9.

ŠÁMAL, P., MUSIL, J., KUCHTA, J. a kol. *Trestní právo procesní.* 4. přepracované vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 1056 s. ISBN 978-80-7400-496-4.

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní právo hmotné*. 8., přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7.

VÁLKOVÁ, H., KUCHTA, J. a kol. *Základy kriminologie a trestní politiky*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012, 664 s. ISBN 978-80-7400-429-2.

Monografie, příspěvky ve sbornících, studie:

BUDAYOVÁ, L. *Dokazování rozumové a mravní vyspělosti*. In: JELÍNEK, J. a kol. *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces*. Praha: Leges, 2018, ISBN 978-80-7502-287-5.

DIBLÍKOVÁ, S., a kol. *Analýza trendů kriminality v České republice v roce 2016*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2017

KARABEC, Z. Koncept restorativní justice. In: KARABEC, Z., ed. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, ISBN 80-7338-021-8.

PODANÁ, Z. *Fenomén delikvence mládeže v České republice a středoevropském regionu*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2011. ISBN 978-80-86729-68-8.

SCHELLEOVÁ, I. a kol. *Právní postavení mladistvých*. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, 250 s. ISBN 80-864-3282-3.

ŠČERBA, F., COUFALOVÁ, B. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016, 318 s. ISBN 978-80-7502-131-1.

VÁLKOVÁ, H., DÜNKEL, F. *Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě*. Praha: Leges, 1992. ISBN 80-856-3800-2.

VÁLKOVÁ, H., ŠÁMAL, P., SOTOLÁŘ, A. Restorativní justice a česká reforma trestního práva mládeže. In: KARABEC, Z., ed. *Restorativní justice: sborník příspěvků a dokumentů*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2003, ISBN 80-7338-021-8.

VEČERKA, K. a kol. *Ohrožená mládež mezí prevencí a represí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2011. Studie. ISBN 978-80-7338-118-9.

VEČERKA, K., HOLAS, J., ŠTĚCHOVÁ, M., DIBLÍKOVÁ, S., NEUMANN, J. *Mladistvý pachatelé na prahu tisíciletí*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004, ISBN 80-7338-033-1.

VEČERKA, K., HOLAS, J., TOMÁŠEK, J., DIBLÍKOVÁ, S., BLATNÍKOVÁ, S. *Mládež v kriminologické perspektivě*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. Studie. ISBN 978-80-7338-079-3.

ŽATECKÁ, E. *Postavení a úkoly Probační a mediační služby*. Ostrava: Key Publishing, 2007, 136 s. ISBN 978-80-87071-55-7.

Odborné články:

BUDAYOVÁ, L. *Upuštění od uložení trestního opatření podle § 11 ZSM*. Trestněprávní revue. 2018, č. 5, 109-115.

HRUŠÁKOVÁ ml., M. *Ochrana soukromí mladistvých a veřejnost řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže*. Bulletin advokacie. 2007, č. 1, s. 33-37.

JONÁŠOVÁ, R. *Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let*. Bulletin advokacie. 2009, č. 1-2, s. 52-54.

SOTOLÁŘ, A. *Ochrana soukromí mladistvých a dětí mladších patnácti let v řízení podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže – 1. část*. Právní rozhledy. 2004, č. 7, s. 237–244.

SOTOLÁŘ, A. *Odstoupení od trestního stíhání jako specifická forma alternativního řešení trestních věcí mladistvých*. Trestněprávní revue. 2004, č. 6, s. 169-182.

ŠÁMALOVÁ, M. *Místní příslušnost v řízení v trestních věcech mladistvých*. Trestněprávní revue. 2010, č. 11, 346-353.

ŠÁMAL, P. *K povaze provinění a účinné lítosti u mladistvého*. Právní rozhledy. 2004, č. 24, s. 887–894.

VÁLKOVÁ, H. *Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti*. Trestněprávní revue. 2006, č. 4, s. 97–102.

VICHEREK, R. *Jak „trestat“ děti a trestně neodpovědné mladistvé*. Trestněprávní revue. 2016, č. 1, s. 1-5.

Judikatura Nejvyššího soudu:

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 9. 2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006 (uveřejněné pod č. 19/2007 Sb. rozh. tr.)
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 24. 11. 2015, sp. zn. 8 Tdo 1383/2015
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. 3. 2008, sp. zn. 8 Tz 9/2008
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. 10. 2007, sp. zn. 8 Tdo 1158/2007 (uveřejněný pod č. 41/2009 Sb. rozh. tr.)
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. 2. 2012, sp. zn. 8 Tdo 128/2012 (uveřejněné pod č. 30/2013 Sb. rozh. tr.)

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 2. 2007, sp. zn. 8 Td 11/2007 (uveřejněné pod č. 15/2008 Sb. rozh. tr.)
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 14. 5. 2008, sp. zn. 8 Td 22/2008 (uveřejněné pod č. 11/2009 Sb. rozh. tr.)
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. 5. 2009, sp. zn. 8 Td 28/2009
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 10. 2. 2016, sp. zn. 8 Tdo 1515/2015 (uveřejněné pod č. 42/2016 Sb. rozh. tr.)
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. 8. 2017, sp. zn. 8 Tz 47/2017 (uveřejněný pod č. 10/2018 Sb. rozh. tr.)
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 9. 2004, sp. zn. 8 Tvo 42/2004 (uveřejněné pod č. 12/2005 Sb. rozh. tr.)
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 18. 6. 2009, sp. zn. 8 Tdo 583/2009 (uveřejněné pod č. 3/2010 Sb. rozh. tr.)
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. 1. 2007, sp. zn. 8 Tdo 49/2007 (uveřejněné pod č. 54/2007 Sb. rozh. tr.)
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 16. května 2007, sp. zn. 8 Tdo 512/2007
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 1. 2014, sp. zn. 8 Tdo 1426/2013 (uveřejněné pod č. 49/2014 Sb. rozh. tr.)
Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. 8 Tz 85/2012 (uveřejněný pod č. 65/2013 Sb. rozh. tr.)
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. 11. 2017, sp. zn. 8 Tdo 1036/2017
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. 10. 2008. sp. zn. 8 Tdo 1067/2008 (uveřejněné pod č. 44/2009 Sb. rozh. tr.)
Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. 8 Tdo 185/2006 (uveřejněné pod č. 3/2007 Sb. rozh. tr.)
Uvedená rozhodnutí Nejvyššího soudu jsou dostupná na www.nsoud.cz.

Judikatura jiných soudů:

Usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 2. 2. 2005, sp. zn. 8 To 14/2005 (uveřejněné pod č. 41/2009 Sb. rozh. tr.)
Rozsudek Městského soudu v Praze ze dne 28. 2. 2005, sp. zn. 63 Tm 1/05
Usnesení Městského soudu v Praze ze dne 13. 4. 2005, sp. zn. 63 Tm 3/2005
Nález Ústavního soudu ze dne 8. 11. 2005, sp. zn. Pl. ÚS. 28/04

Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 2006, sp. zn. 3 Rodo 6/2006 (uveřejněné pod č. 65/2013 Sb. rozh. tr.)

Seznam použitých předpisů:

usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže
zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských
zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží
zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon
zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon
zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním
zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí
zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě
zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád
zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a jejich poskytování
Úmluva o právech dítěte
vyhláška č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy

Ostatní zdroje:

Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže, sněmovní tisk č. 210/0 (4. období, 2002-2004) ze dne 6. 2. 2003.

Důvodová zpráva k zákonu č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, sněmovní tisk č. 837/0 (3. období, 1998-2002) ze dne 8. 2. 2001.

Důvodová zpráva k zákonu č. 55/2017 Sb., sněmovní tisk č. 753/0 (7. období, 2013-2017) ze dne 29. 3. 2016.

Seznam použitých zkratek

ZSVM - zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

TZ - zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

ZSM - zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží

TŘ - zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

OSŘ - zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

ZZŘS - zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Abstrakt

Tato diplomová práce s názvezm *„Problémy trestního soudnictví nad mládeží“* se zaměřuje na oblast trestního práva mládeže, které je svou povahou specifickou oblastí trestního práva, přičemž tato povaha je dána zejména nutností zvláštního přístupu k mládeži. Právní úprava trestního práva mládeže je vtělena zejména do zákona č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. V rámci tématu se práce snaží postihnout zejména odchylky, které jsou pro trestní právo mládeže speciální oproti trestnímu právu dospělých pachatelů a předložit tak ucelený přehled o trestním soudnictví nad mládeží. Nejšířeji je v této práci pojednáno o řízení ve věcech mladistvých, pozornost je však věnována i hmotněprávním aspektům trestního práva mládeže a nezanedbatelná část také řízení ve věcech dětí mladších patnácti let.

V úvodní kapitole jsou vymezeny základní pojmy tak, jak je používá zákon o soudnictví ve věcech mládeže, zejména jsou zde terminologicky vymezeni ti, kterých se týká speciální úprava.

V následujících dvou kapitolách je podán přehled o kriminologických aspektech kriminality mládeže, a také je zde nastíněn vývoj právní úpravy soudnictví ve věcech mládeže v českých zemích a představena podoba současné úpravy včetně jejích východisek, se zaměřením na restorativní justici.

V páté kapitole je pojednáno o trestní odpovědnosti mladistvého, která ve srovnání s trestní odpovědností dospělých pachatelů vykazuje významné odchylky.

V šesté kapitole se diplomová práce věnuje účelu a systému opatření ukládaným mladistvým za spáchaná provinění, přičemž se zaměřuje mimo jiné na vztah ochranné a ústavní výchovy.

Sedmá a nejširší kapitola pojednává o řízení ve věcech mladistvých, přičemž je zde velký prostor věnován subjektům, které mají v tomto typu řízení významnou roli, jako je orgán sociálně-právní ochrany dětí, Probační a mediační služba a zákonný zástupce mladistvého.

Osmá kapitola je věnována odklonům užívaným ve věcech mladistvých.

Devátá kapitola pojednává o řízení ve věcech dětí mladších patnácti let a je zaměřena zejména na zdroje právní úpravy a problematiku zajištění tohoto typu pachatelů.

V závěru práce je obsaženo zamyšlení nad charakterem zákona o soudnictví ve věcech mládeže, které je doprovázeno úvahami nad možnými změnami tohoto zákona a určitými instituty, které by v právní úpravě trestního práva mládeže mohly najít své místo.

Abstract

This diploma thesis *The issues of juvenile criminal justice* focuses on the area of juvenile criminal law which is a specific area of criminal law due to a necessity of a particular attitude towards youth. The legal regulation of the juvenile criminal law is incorporated particularly in ActNo. 218/2003 Coll. on the Responsibility of Juveniles for illegal Acts and on the Justice of Youth. Within the theme, the work seeks to capture especially the deviations that are special for the juvenile criminal law as opposed to the criminal law of adult offenders and to present a comprehensive overview of criminal justice over youth. The most extensive part of the thesis deals with the juvenile proceedings, attention is also paid to the substantive aspects of the juvenile criminal law and a considerable part discusses the proceedings in the affairs of children under fifteen.

The introductory chapter defines the basic concepts as applied by the Act on the Justice of Youth, especiallyterminologically definesthose that are subject to special treatment.

The following two chapters give an overview of the criminological aspects of juvenile delinquency and also outline the development of the legal regulation of juvenile justice in the Czech lands and present the form of the current legal regulation including its solutions with a focus on restorative justice.

The fifth chapter deals with the criminal responsibility of the youthwhich, compared to the criminal responsibility of adult offenders, has significant deviations.

In the sixth chapter the diploma thesis pays attentionto the purpose and system of measures imposed on juveniles for committing offenses, focusing, among other things, on the relation between protective and institutional custody.

The seventh and the broadest chapter deals with juvenile proceedings.There is a great deal of room dedicated to subjects who have a significant role in this type of proceeding such as the Office for the Social-Law Protection of Children, the Probation and Mediation Service and the legal guardian of the youth.

The eighth chapter is devoted to diversions used in juvenile cases.

The ninth chapter is concerned with the proceedings of matters of children under fifteen years of age and focuses in particular on the sources of legal regulation and the issue of ensuring this type of offenders.

At the end of the thesis, there is a reflection on the nature of the Act on the Justice of Youth, which is accompanied by reflections on possible changes to this act and on certain institutes that could find their place in the legal regulation of the juvenile criminal law.

Název v českém jazyce

Problémy trestního soudnictví nad mládeží

Název v anglickém jazyce

The issues of juvenile criminal justice

Klíčova slova

Mladiství

Děti mladší patnácti let

Řízení ve věcech mladistvých

Key words

Juvenile

Children under fifteen

Proceedings in juvenile cases